

савез пчеларских организација црне горе

ПЧЕЛАРСТВО

2024.
зелена
матица

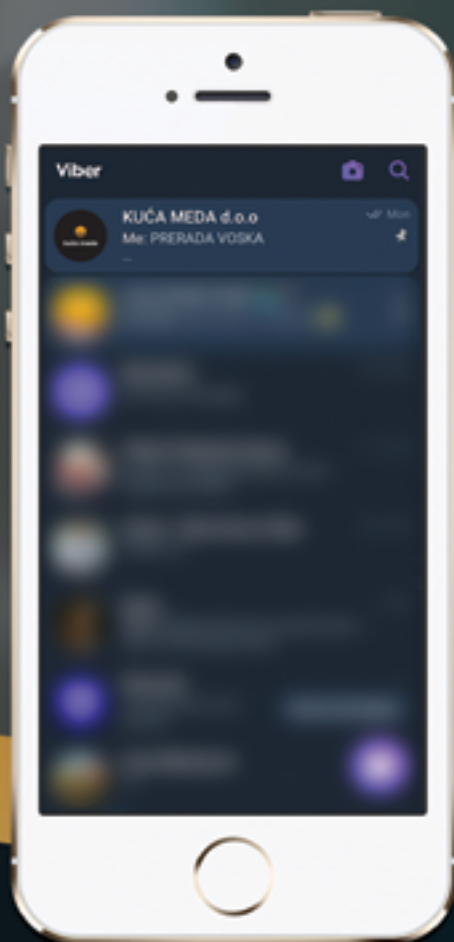

број
272

година XXII * подгорица, јануар 2025. * цијена 1€ * за чланове удружења бесплатан

СРЕЋНА И МЕДНА 2025.

kuća meda
WWW.KUCAMEDA.ME

PRIDRUŽITE SE VIBER GRUPI

Jednostavnim skeniranjem **QR koda** postajete član najbrojnije pčelarske Vajber grupe u Crnoj Gori.

Postani član Vajber grupe i prvi saznaj:

> JAVNI POZIVI I REGRESI

Pravovremeno ćemo vas obavještavati o svim Javnim pozivima i regresima vezanih za pčelarstvo. Dijelićemo savjete i detaljne instrukcije, dokumentaciju i uputstva i na taj način ćete iskoristiti sve mnogobrojne benefite.

> PROMOTIVNI KATALOZI

Dijelićemo promotivni sadržaj cjelokupne ponude iz Kuće meda. Kreiraćemo kataloge sa najpovoljnijim cijenama i popustima. Obavještavaćemo vas o novim nabavkama.

> SVIJET PČELARSTVA

Nesebično dijelimo iskustva i savjete. Svi članovi grupe mogu komentarisati i učestvovati u raznovrsnim temama vezanim za pčelarstvo u Crnoj Gori.

POSTANI
ČLAN
SKENIRAJ
QR KOD

QR KOD možete skenirati sa bilo kojom aplikacijom za skeniranje QR kodova.

+382 68 844 333 @kucamedacg@gmail.com

Grbe bb, Danilovgrad Crna Gora

СРЕЋНА И МЕДНА 2025.

Поштовани пчелари, драге колеге,

Многи од нас претходну годину памтиће по slabим приносима, који су били неминовни због лоших климатских прилика на скоро читавом подручју Црне Горе. На срећу, било је и оних који су валоризовали огромни труд и рад у пчелињацима и успјели да са изврсним количинама меда задовоље личне и потребе потрошача. Ипак једно је сигурно, што се нарочито односи на ову племениту дјелатност, први нијесу обесхрабрани док су други још више мотивисани да унапређују пчеларство као уносно занимање или један лијепо хоби. У сваком случају, оптимизам не јењава па се искрено надам да ће текућа година бити сигурно боља у било ком погледу. На том плану настојаћемо да сачувамо и оплеменимо језгро кровне пчеларске организације и уједно, као и до сада, у оквиру могућности настојати да сервисирамо потребе пчелара којима је подршка неопходна. Такође, да бисмо успјели у свему томе, и даље очекујем разумијевање државних субјеката који прате пчеларство, прије свега Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, које нам је омогућило да реализујемо низ важних активности и задатака, који се имплементирају кроз јавне позиве и подстицајне мјере намијењене развоју и афирмацији пчеларства. Самим тим, морам нагласити да пчеларство у Црној Гори, у односу на поједине државе из окружења, није адекватно третирано, нарочито ако то посматрамо са аспекта подстицајних мјера које су заступљене у сектору сточарства којем и ми припадамо. Исто тако, радује чињеница да је све више општина које из свог буџета издвајају позамашна финансијска и материјална средства, кроз разне субвенције, да би се пчелари, а посебно они млађи, интензивније посветили пчеларству. Наиме, бројне манифестације и сајмови у скоро свим срединама потврђују претходно речено, с обзиром да су све масовнији и богатији врхунским пчеларским производима који маме квалитетом здраве еколошке хране са црногорског поднебља. Да је то тако, довољно говоре вриједне награде и признања, која су наши узорни домаћини добијали на многим изложбама у земљи и иностранству и на прави начин репрезентовали наш мед као један од престижнијих црногорских брендова. Међутим, предстоји нам и велика борба да заједно са државним институцијама добијемо битку са горућим проблемом који се тиче увоза и производње фалсификата, а, нажалост, третирају се као мед и нелегалне продаје која прави огромне проблеме и пчеларима и потрошачима. Задњих година такође је изражен велики проблем, када је конкретно ријеч о пчеларству, и односи се на „топле“ зиме и сушна лjeta која остављају несагледиве посљедице, на што пчелари морају бити спремни како би ублажили настале штете и недаће.

То значи да, поред слатких тренутака који нас чине задовољним, изазова неће фалити, напротив треба још јаче да збијемо редове како бисмо истрајали на најодговорнијим задацима који нас очекују током ове године. Жеље и воље имамо и само је до нас да одржимо и унаприједимо стечени реноме у производњи и пласману висококвалитетног меда који је све више пожељан и тражен на захтјевном домаћем и међународном тржишту. Ништа мање важно је да проширимо и асортиман осталих пчелињих производа које не користимо у довољној мјери, а веома су битни у исхрани свих популација, ако се узме у обзир њихова нутритивна и љековита вриједност.

Зато немам дилему да ћемо скупа, у интересу свих пчелара, све проблеме и недаће корак по корак рјешавати и препуштати забораву. У то име свима желим добро здравље, личну и породичну срећу на животним и пословним пољима.

Живјели и да 2025. буде срећна и медна!
Радуле Миљанић

IMPRESUM

ПЧЕЛАРСТВО

STRUČNO-INFORMATIVNI MJESEČNIK

IZDAVAČ: SAVEZ PČELARSKIH ORGANIZACIJA CRNE GORE

Adresa: Grbe bb 81412 Danilovgrad,

Telefon: 069/941-505

e-mail: spocg@t-com.me

sajt: www.pcelarstvo.me

ZA IZDAVAČA:

Radule Miljanić

V.D. GLAVNOG I ODGOVORNOG UREDNIKA:

Branislav Kadić (067991226)

e-mail: ninaivlado@t-com.me

TEHNIČKI UREDNIK: Dragan Lučić

LEKTURA: Nataša Dajković

Redakcijski odbor „Pčelarstva“:

Danilo Vuković, Dragana Štović,

dr Mirjana Bojanić-Rašović,

Marjan Plantak, mr Radoslav Bele

Zečević, mr Sanida Šabotić-Adžović

POKROVITELJ:

MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE,

ŠUMARSTVA I VODOPRIVREDE

Adresa Redakcije:

Grbe bb, Danilovgrad;

ŽR 510-207440-72

CKB, Podgorica

Sa naznakom: Za SPOCG

ISSN 1800-5411

Rješenjem Republičkog sekretarijata za informacije br. 285 od 11. 01.

2001. godine "PČELARSTVO" je

upisano u evidenciju javnih glasila

Crne Gore. Aktom Republičkog

sekretarijata za informacije 04/01-

355/2001. godine časopis je

oslobođen obaveza plaćanja poreza

na promet.

ŠTAMPA:

HKS SPEKTAR

PODGORICA

BRACANOVIĆ: TRI DECENIJE USPJEŠNOG RADA OBAVEZUJU I MOTIVIŠU

Na izmaku sada već prošle 2024. godine, naša redakcija posjetila je UP „Podgorica“, najstarije udruženje koje je nedavno proslavilo 30 godina postojanja i uspješnog rada. Dobrodošlicu u poslovnim prostorijama u kojima su se i tog dana vrijedno završavale obaveze, gdje se protekla sezona sumirala, poželio nam je predsjednik Milan Bracanović. -Završavamo naše redovne zadatke, a posebno mi je drago što nam se ukazala prilika da porazgovaramo i o pčelarstvu i radu našeg udruženja, najstarijeg i najbrojnijeg u Crnoj Gori. Pored nas, tu su i naše kolege iz Udruženja „Crnogorska pčela“ koje, takođe, ima gotovo isti broj članova. Suština je da je u Podgorici stacioniran najveći broj pčelara u Crnoj Gori. Ova dva udruženja broje preko 500 članova i gro svih dešavanja vezanih za pčelarstvo dešava se upravo ovdje, u glavnom gradu. Moram istaći i Pčelarsko udruženje „Nikšić“ koje takođe ima veliki broj članova. Ostala udruženja crnogorskih gradova koja vrijedno i predano rade, imaju manji broj članova. Takođe, ima gradova u kojima uspješno rade po dva udruženja, bez obzira što se radi o manjim opštinama, kazao je Bracanović. Prema njegovim riječima u Crnoj Gori osnovano je 35 udruženja sa oko 2500 članova. On se osvrnuo na prošlu godinu koja je, kako je kazao, imala svoje negativne karakteristike. -U zadnje vrijeme su, nažalost, dosta izraženi mikrolokaliteti, što znači da određena područja imaju izvjestan prinos meda, a nedaleko odatle veoma loše medobranje. Ova godina je

bila dosta teška, loše je bilo i na Primorju i centralnoj regiji, nešto je malo bilo na sjeveru što se moglo valorizovati, ali ne u svakoj opštini. Na sve to, u velikoj mjeri utiču klimatske promjene koje su svugdje veoma izražene, pa i ovdje i kod nas, a što se posebno osjeća u domenu pčelarstva, podsjetio je na lošu pčelarsku godinu Bracanović. Prema njegovim riječima nekada su voće i druge biljke beharale u martu i aprilu, dok se zadnjih godina sve poremetilo, pa se usljed blagih zima to dešava krajem januara ili početkom februara, kada nije vrijeme za to, kada pčele nijesu još formirane. Kasnije, kada stvarno nastupa medobranje, ono bar što se tiče teritorije Podgorice, nastupaju ili vjetrovi koji potpuno poremete taj dio normalnog cvjetanja i razvoja flore ili kiša. -Ipak, i ovu godinu, uz dobru volju i želju, jer pčelarstvo je grana koja, prije svega, zahtijeva ljubav, možemo smatrati uspješnom zahvaljujući entuzijazmu crnogorskih pčelara čija je glavna zasluga održavanja pčelinjih zajednica, istakao je Bracanović.

JUBILEJ

Kada je riječ o udruženju, Bracanović kaže da je zadovoljan, samim tim što su uspjeli da okupe i u svom sastavu zadrže veliki broj članova. -Nedavno smo na tradicionalnom sajmu meda na Trgu nezavisnosti u Podgorici obilježili značajan jubilej, 30

godina uspješnog rada. Malo koja djelatnost, mislim na sferu poljoprivrede u Crnoj Gori a i šire, se može pohvaliti višedecenijskim uspješnim funkcionisanjem nekog udruženja, kroz koje je do sada prošlo hiljade pčelara i svi oni su dali doprinos i značaj radu samog udruženja i razvoju pčelarstva, ne samo u Pogorici, nego uopšte u Crnoj Gori, kazao je Bracanović i podsjetio da je prvi sajam održan iste godine kada je formirano udruženje, tj. 1994.

-Prvi sajam je održan u prostorijama nekadašnje robne kuće „Beko”, na Trgu u Podgorici, a otvorio ga je jedan od većih pčelara iz toga perioda dr. Veliša Vukčević zajedno sa ondašnjim predsjednikom, koji je dugo vremena bio na toj funkciji od samog početka, Čedom Radusinovićem. Poslije toga su se nizale godine, nizale su se manifestacije. Svake godine smo imali sve veći broj izlagača, odnosno učesnika i po tome smo postali prepoznatljivi i sve češće imamo nove izlagače iz zemalja okruženja, Srbije, Bosne i Hercegovine, tako da se sajam može svrstati u međunarodni. Poslije Radusinovića, na čelu udruženja bili su jedan kraći period Spaso Popović i Andrija Radoman, a nakon toga duži niz godina uloga predsjednika pripadala je Mirku Šćepanoviću, podsjeća Bracanović koji je najmlađi predsjednik sa godinu dana staža na toj funkciji.

-Svi oni su dali veliki i značajan doprinos kako bi ovo udruženje opstalo, razvijalo se i dobro funkcionisano, kazao je on i istakao kako su uz sve poteškoće ipak uspjeli stvoriti uslove za uspješan rad i poslovanje te organizacije. On je kazao da njihova kancelarija radi od utorka do petka svakog radnog dana u terminu od 9 do 12 sati.

-A koja je osnovna suština funkcionisanja, mogućnost uspješnog rada i šta jedno udruženje može ponuditi pčelarima? Da nema Saveza pčelarskih organizacija Crne Gore koji objedinjuje rad svih udruženja, naše funkcionisanje ne bi imalo neku posebnu svrhu. U tom smislu moram da istaknem da je pčelarstvo zajedno sa udruženjima i Savezom kao krovnom institucijom, a smatram da je to mišljenje i svih ostalih iz sfere poljoprivrede, jedina grana koja je na ovaj način organizovana. Po tome smo prepoznatljivi i treba time da se dičimo. No, ipak, smatram da nijesmo na pravi način i

adekvatno praćeni od nadležnih institucija, odnosno od Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, jer i pored svih pohvala koje dobijamo za naš sistem rada i bez obzira na to što svi znamo šta pčela znači za opstanak biodiverziteta, te koliki je doprinos pčela u svemu, ipak nijesmo tretirani na odgovarajući način. To je nešto za šta se pokušavamo izboriti, prije svega Savez, a onda i mi kao udruženje.

Jer, da bi opstali i nastavili ovaj sistem organizacije, moraju postojati određena sredstva, a ne možemo se pohvaliti da smo praćeni na pravi način, kazao je Bracanović i dodao da članarine koje dobijaju od članova ne mogu pokriti ni osnovne troškove rada udruženja, posebno onih većih. -Plaćamo sekretara, zatim imamo troškove zakupa, račune za telefon, internet, struju, vodu... Međutim, još uvijek opstajemo uz uvjerenje i nadu da ćemo dobiti malo jaču podršku, kako od lokalne samouprave tako i od resornog ministarstva, kazao je naš sagovornik. Ipak, on ističe određene pomake koji su napravljeni u saradnji sa lokalnom samoupravom Glavnog grada, odnosno nadležnom kancelarijom i Borisom Spalevićem koji su u 2024. finansirali određene aktivnosti čiji su benefiti saradnje bili očigledni. Nadamo se, a imamo i nagovještaje, da će sredstva koja će biti opredijeljena u tekućoj godini za pčelarstvo Podgorice biti znatno veća nego do sada i to nam ipak daje nadu i volju da nastavimo sa svim ovim što smo do sada radili, uvjeren je Bracanović.

SARADNJA, HUMANOST, DRUŽENJA

Bracanović je kazao da je resorno ministarstvo prethodnih godina bilo više posvećeno pčelarima nego u 2024. godini, ali je izrazio nadu da će u ovoj biti bolje. Saradnja između Saveza pčelarskih organizacija i tog ministarstva doprinosi boljim uslovima rada svih crnogorskih udruženja. -Donacije do 50 ili 60% u nabavci opreme, organskih ljekova, prerade voska, nabavke sertifikovanog uvoznog voska, opreme, i slično mnogo znači. U tom dijelu Ministarstvo prati Savez i to je rezultat dogovora između svih nas koji smo u

tom lancu, kazao je on, i dodao da su udruženja spone između pčelara i Saveza. Naši članovi mogu doći svakog dana da sve to što treba predaju, a mi isto objedinimo i dalje prosleđujemo na mjesto koje je za to nadležno, prema opštini, resornom ministarstvu ili Kući meda koja je veoma važna karika u lancu od Saveza prema udruženjima. Uglavnom, to je ono što mi našim pčelarima treba i možemo pružiti, kazao je on. Bracanović posebno ističe humanitarni rad kojem su kao udruženje posvećeni, pa tako barem jednom

godišnje organizuju humanitarnu akciju. -Nedavno smo obišli Resursni centar „1. Jun” na Zabjelu za djecu sa posebnim potrebama i tom prilikom donirali određenu količinu meda. Posjeta ovoj ustanovi je postala praksa našeg udruženja. U prethodnom periodu smo obišli Dom starih u Podgorici gdje smo takođe donirali med, zatim škole „18.oktobar” na Bioču i „Đoko Prelević” na Ublima, u Kućima. Dakle, pokušavamo da svake godine organizujemo humanitarne akcije na koje se naši pčelari rado odazivaju, donesu teglu meda, a mi taj med prosljedimo na odabrane adrese. Takođe, moram pomenuti još jednu humanitarnu akciju koja se održava u okviru slave našeg udruženja-Spasovdana. Pozovemo svake godine naše pčelare da se odazovu akciji dobrovoljnog davanja krvi. Svake godine na Spasovdan ili dan ranije smo rado viđeni gosti u Institutu za transfuziju krvi u Kliničkom centru, istakao je Bracanović. On kaže da članovi udruženja uvijek imaju dobru volju za druženje, pa se nerijetko na

tim skupovima pojavi i do 200 pčelara, a pohvalio je i njihovu spremnost za učesće u humanitarnim aktivnostima. Bracanović dodaje da su jedini u Crnoj Gori koji ne funkcionišu samo na principu udruženja. - Mi zbog značajnog broja članova, kako bi bili svakodneвно u komunikaciji i imali što bolji kontakt na terenu sa svim pčelarima, imamo šest podružnica i to podružnicu Glavnog grada, zatim Piperi, Kuči, Bratonožići, Lješanska nahija i Lijeva Rijeka. Samim tim, predstavnici tih udruženja su i

članovi Upravnog odbora. Smatram da se to pokazalo kao dobro, jer na taj način smo u stalnom kontaktu sa pčelarima sa tih područja i imamo direktnu vezu i kontakte sa njima u smislu rješavanja problema, određenih aktivnosti i svega što se dešava na tim terenima. Pomenuću da, zahvaljujući tome, mijenjamo mjesto okupljanja naših pčelara, a kao rezultat toga moram istaći da je nedavno u Llievoj Rijeci otvorena jedna prostorija, kancelarija za pčelare i penzionere tog mjesta. I to je dokaz da naše članstvo radi dosta i na terenu, rekao je Bracanović.

Pčelari, članovi ovog udruženja vole druženja i povremeno ih organizuju i ujedno finansiraju. Bracanović je istakao da su, pored redovnih okupljanja, prošle godine (2024) imali dva- tri veoma brojna, u Lipovu kod Kolašina kod porodice Ščepanović. Pored toga, on je istakao i poziv od dvojice članova udruženja, oca i sina, porodice Peruničić, gdje su na imanju Božidara Peruničića njihovog dugododišnjeg člana u Grudi kod Pljevalja, njih tridesetak bili pozvani o trošku domaćina. -Dočekali su nas na domaćinski način, a pridružili su nam se četiri pčelara iz Udruženja pčelara iz Kragujevca, koje je naše pobratimsko društvo, kazao je Bracanović.

KONGRES

Bracanović je podsjetio i na zadnji Kongres pčelara održan u Sarajevu gdje su kao jedan od problema istaknute klimatske promjene, borba protiv bolesti pčela, te švercovanog meda. Takođe, problem na neki način predstavlja i starosna dob pčelara. -Nažalost, gro pčelara u Crnoj Gori je starija populacija, uglavnom penzioneri, zaljubljenici koji nijesu u ovom poslu iz komercijalnih razloga. Malo je omladine koja se stvarno time ozbiljno bavi. Savez pokušava da privuče takve pčelare, prije svega raznim olakšicama. U saradnji sa Ministarstvom davanjem košnica, zatim rojeva. Savez je organizovao

i školu pčelarstva, nakon koje su polaznici dobijali treći stepen stručne spreme. Moja bi želja i preporuka bila da se pokuša animirati mlađa populacija sa sela ili nezaposleni, u svakom slučaju neko ko bi nastavio ovu tradiciju, kazao je on. Što se tiče planova, Bracanović kaže da je teško planirati, jer „mi znamo šta bismo htjeli kao i šta je moguće ostvariti”. - Nastavićemo sa svim onim što omogućava pčelarima što lakše odvijanje rada u sklopu svojih aktivnosti. Naše mogućnosti nijesu velike. Osim tih sitnih usluga i određenih olakšica mi im ne možemo drugo pružiti. Ono na šta ćemo uticati je da se barem jednom godišnje organizuje edukacija, odnosno stručno predavanje od ljudi koji su eminentni iz oblasti pčelarstva. Nastavićemo, zajedno sa Savezom, borbu koju smo započeli za dokazivanje značaja pčelarstva, naše uloge u sferi poljoprivrede, da zajedno sa Savezom omogućimo lakši i komotniji odnos i valorizaciju onoga što pčelari tokom godine steknu, odnosno proizvedu svojim mukotrpnim radom. Tu prije svega mislim na godine sa dobrim medobranjem, da se pčelarima eventualno omogući otkup meda, zatim s obzirom da u okviru pojedinih sfera poljoprivrede ima i velikih subvencija i donacija od strane Ministarstva da se sa njima vidi mogućnost potpore svih pčelara prema broju košnica koje imaju, kako bi se znalo ipak da se njihov rad valorizuje i da na neki način imaju priznanje za to, kao što imaju pčelari iz okruženja. Mi ćemo nastaviti sa našim aktivnostima, organizacijom našeg sajma meda, nastavićemo sa humanitarnim aktivnostima, sa druženjima sa svim pčelarima, a ne samo članovima našeg udruženja, kazao je Bracanović. Na kraju, istakao je značaj i važnu ulogu Kuće meda preko koje se završava veliki broj pčelarskih aktivnosti, uz konstataciju da se taj trend saradnje mora nastaviti i u narednom periodu. Ovom prilikom Bracanović je svima poželio srećnu i mednu 2025. godinu.

G.M.

SPOCG ORGANIZUJE STUDIJSKU POSJETU ŠVAJCARSKOJ

PRIJAVE NAJKASNIJE DO 20. JANUARA 2025.

Na osnovu obavljenih pregovora sa predstvanicima pčelara iz kantona Obvalden koji gravitira u središnjem dijelu Švajcarske, postoji mogućnost studijske posjete naših predstavanika kolegama u ovoj zapadnoevropskoj zemlji u Alpima. Ponuđeni termin od njihove strane je 08 -11.08.2025. (tri noćenja), gdje bi cijena noćenja u dvokrevetnoj sobi sa doručkom iznosila 581 CHF (cijena za 2 osobe). Pošto je udaljenost do pomenutog kantona oko 1.300 km neophodno je rezervisati prilikom odlaska jos jedno prenoćište u Hrvatskoj, Sloveniji ili Italiji, a za povratak bi razmotrili mogućnost usputnog odmora ili direktnog povratka. Kako je rezervacija noćenja u Švajcarskoj veoma problematična u toku sezone, mi smo privremeno rezervisali mjesta u hotelu „Kreus“ (Sachseln). Da bi nastavili sa aktivnostima vezanim za realizaciju ove studijske posjete potrebno je da se udruženja izjasne da li su zainteresovani za istu, jer će SPOCG biti u obavezi da uplati akontacije za smještaj u hotelu „Kreus“. Troškove prevoza za pomenuto putovanje snosilo bi Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, a ostali troškovi išli bi na teret učesnika studijskog putovanja. Shodno broju članova pojedinih udruženja biće određena i kvota na osnovu koje će ono imati određeni broj mjesta za studijsko putovanje. Ko se odluči za odlazak u Švajcarsku, neophodno je da povratnu informaciju o broju i podacima putnika dostavi najkasnije do 20. januara 2025. godine.

ČETIRI ZLATA RATKA ALEKSIĆA SA SAJMA „MEDENA TUZLA 2024“

Ovo više nije iznenađenje, već očekivani epilog kada je riječ o prekaljenom pčelaru Ratku Aleksiću koji nas je navikao na priznanja sa domaćih i međunarodnih sajmova pčelinjih proizvoda. Naime, obistinile su se prognoze da će se on i sa XIX tradicionalne internacionalne smotre u Tuzli, koju godinama organizuje Savez pčelara Tuzlanskog kantona vratiti sa pregrštom nagrada. Tako su ovoga puta u žestokoj konkurenciji čak četiri Ratkova uzorka nagrađena maksimalnim ocjenama za kvalitet, tačnije sa sve četiri zlatne medalje i sertifikatima kao i zahvalnicom za doprinos u promociji pčela, pčelarstva i pčelarskih proizvoda.

-Poslao sam četiri pčelinja proizvoda i to po teglu šumsko - livadskog meda, teglu višecvjetnog meda sa ljekovitim biljem, plastičnu

kutiju sa 10 grama perge i bočicu propolisa. Želja mi je bila da se ispita njihov kvalitet na Institutu u Tuzli. Nakon izvršenih detaljnih analiza dobio sam lijep aber od strane organizatora tj. Saveza pčelara Tuzlanskog kantona, da su svi uzorci nagrađeni zlatnim medaljama za kvalitet. Ov je prvi put da sam se pojavio sa četiri uzorka na takmičenju u Tuzli i osvoio sva četiri zlata, pa moram biti srećan. Sa propolisom je ovo bilo prvi put tako da sam kompletirao lepezu nagrađenih pčelinjih proizvoda. Saradnja sa tuzlanskim pčelarima i stručnjacima koji ocjenjuju kvalitet, sa kojima se praktično malo znam, puno mi znači. Posebno mi je draga zahvalnica od pčelara Tuzlanskog kantona, nije krio zadovoljstvo Aleksić, ističući da sve što je prezentirano 19. oktobra na sajmu „Medena Tuzla 2024“ je primjer zbližavanja pčelara iz raznih krajeva, te da je to dobra praksa iskrene ljudske saradnje koju treba širiti u svim državama regiona.

Inače, svi u njegovoj porodici su uključeni u pčelarenje, u ovaj unosan, ali nimalo lak posao. Nove nagrade su samo podsticaj da nastave sa proizvodnjom pčelinjih proizvoda

vrhunskog kvaliteta. Samim tim lako je zaključiti da su zlatne medalje iz Tuzle i one sa Novosadskog sajma potvrda da crnogorski med kao i ovaj sa prostora opštine Nikšić nose epitet istinskog brenda koji treba zaštititi i promovisati u našoj zemlji i van njenih granica. Na tom planu, iskusni i pedantni pčelar, a ujedno i agilni sekretar nikšićkog pčelarskog udruženja, Ratko Aleksić iz godine u godinu širi misiju pčelartva u rodnom mjestu i Crnoj Gori uopšte, dajući najljepši primjer mladima kako se ostvaruju sjajni rezultati u ovoj veoma zahtjevnoj djelatnosti.

PO „NIKŠIĆ“

U TUZLI „POZLAČEN“ I ZORAN BOŠKOVIĆ IZ MOJKOVCA

PRIZNANJA ZA VRHUNSKI KVALITET MEDA

Zoran Bošković, pčelar iz Mojkovca, osvojio je dvije zlatne medalje za kvalitet meda na osnovu analize sprovedene na Tehnološkom fakultetu Univerziteta u Tuzli. Ova priznanja potvrđuje vrhunski kvalitet meda, koji dolazi iz njegova dva pčelinjaka, od kojih se jedan nalazi u selu Žari, desetak kilometara od Mojkovca, a drugi u selu Štitarica. Hemijsko-fizička i organoleptička analiza koje su obavljene na tom fakultetu, pokazale su izuzetne rezultate u svim ispitivanim parametrima. – Ova nagrada je veliko priznanje za dugogodišnji rad i posvećenost pčelarstvu. Pčelarstvo morate da volite da biste bili uspješni. Moj cilj je uvijek bio da proizvodim med koji je potpuno prirodan i zadržava sve nutritivne vrijednosti koje pruža priroda. Mojkovački kraj, sa svojim čistim vazduhom i bogatom florom, svakako doprinosi ovom kvalitetu, izjavio je Bošković.

Inače, njegovi pčelinjaci, smješteni u mirnim selima, daleko od industrijskih zona i zagađenja, omogućavaju pčelama da prikupljaju nektar sa raznovrsnih biljaka koje rastu u

ovom području. Rezultat toga je med vrhunskog kvaliteta, koji sada nosi i zlatnu medalju kao dokaz njegove vrijednosti. Samim tim zlatna medalja sa Tehnološkog fakulteta u Tuzli ne samo da je priznanje Zoranu Boškoviću, već i potvrda da mojkovački kraj ima ogroman potencijal za proizvodnju visokokvalitetnog meda. Ova nagrada je podstrek za sve pčelare iz tog kraja

da nastave da ulažu u pčelarstvo i da se aktivno njime bave. A svakodnevni predani rad i ogromni trud, kao našeg „pozlačenog“ sagovornika, na kraju bude nagrađen.

Čestitamo Zoranu sa željom da i sa narednih smotri i takmičenja u zemlji i okruženju uvećava riznicu vrijednih nagrada i priznanja!

B.K.

KRATAK PODSJETNIK ZA PČELARE

TRETMAN OKSALNOM KISJELINOM

U susret sezoni zimskog tretmana oksalnom kisjelinom pripremili smo kratak podsjetnik za pripremu rastvora. Prvo je potrebno razmutiti šećer i destilovanu vodu u odnosu 1:1. Za dobijanje jednog litra rastvora potrebno je razmutiti: 600 ml destilovane vode i 600 g šećera (pokriva tretman za oko 30 društava). Zatim, u dobijeni rastvor dodati 35 g oksalne kisjeline i razmutiti desetak minuta. Tako dobijeni rastvor nakapavati ravnomjerno po klubetu pčela. Po jednoj ulici pčela nakapati do 5 ml rastvora. Kao dozator za nakapavanje se može koristiti veći špric. Tretman obaviti kad u društvu nema legla. Preporučena spoljašnja temperatura vazduha treba da bude oko 5°C. Prema mnogim istraživanjima efikasnost oksalne kisjeline (metoda nakapavanja) je oko 90%. Cijena oksalne kisjeline u Kući meda (kesica od 35 g) iznosi 1 €.

MED I DIJABETES

Ako med ima svojstva koja ga čine nezaobilaznim dijelom zdrave ishrane, mnogi se dijabetičari drže podalje od njega. Razlog je tome strah da će ovaj slatki nektar izazvati neočekivano povećanje nivoa šećera u krvi. Prema savremenim smjernicama dijabetičarima je dopušteno konzumirati slatkiše, ali svakako u umjerenim količinama. No slatkiše sa takozvanim „praznim kalorijama” bolje je zamijeniti medom, zdravom namirnicom koja obiluje ljekovitim svojstvima, ali, naravno, uvijek pod kontrolom ljekara. Količina meda koja će se konzumirati treba biti ograničena, pri čemu treba poštovati dijabetičku dijetu, što znači više meda, ali zato manje ugljenih hidrata iz drugih izvora u obroku, i obrnuto. Svjetski dan dijabetesa ili šećerne bolesti obilježava se 14. decembra sa ciljem da se upozna javnost sa ovom bolešću. Procjenjuje se da u svijetu oko 350 miliona ljudi boluje od dijabetesa, a Svjetska zdravstvena organizacija predviđa da će se taj broj do 2030. udvostručiti. Osim visoke učestalosti te bolesti, zabrinjava i izraziti trend porasta broja oboljelih. Dijabetes je hronična bolest koja nastaje kad gušterača prestane proizvoditi insulin ili kada tijelo ne može kako treba upotrijebiti proizvedeni insulin. Posljedica je porast glukoze u krvi jer glukoza iz krvi, zbog nedostatka ili neefikasnosti insulina, otežano ulazi u stanice. Kao rezultat toga stanja stanice organizma ne dobijaju energiju potrebnu za svoj rad. U liječenju dijabetesa, bez obzira na tip koji se liječi, postoji pet osnovnih postulata koji mogu doprinijeti kvalitetnijem životu dijabetičara, a to su: pravilna prehrana, fizička aktivnost, lijekovi za snižavanje šećera, edukacija i redovna samokontrola nivoa šećera u krvi. Pravilna ishrana, uz fizičku aktivnost, ima ključnu ulogu u liječenju dijabetesa. Idealna se ishrana za dijabetičare temelji na jednakim načelima zdrave ishrane kao i za sve ljude: 3 do 5 obroka dnevno, prehrana siromašna masnoćama i bogata složenim ugljenim hidratima koji se sporo apsorbiraju, što znači da imaju niži glikemijski indeks (skala koja rangira broj ugljenih hidrata u hrani od 0 do 100 i tako pokazuje koliko brzo će određena hrana da izazove skok šećera u krvi. Ova skala je kreirana ranih osamdesetih prošlog vijeka od strane doktora Dejvida Dženkinsa, profesora iz Kanade).

Tačnije, glikemijski indeks je mjera koja označava brzinu i intenzitet povećanja nivoa glukoze u krvi nakon konzumiranja određene hrane. Med se najvećim dijelom sastoji od jednostavnih šećera (fruktoza čini

38%, glukoza 30%, saharoza 1-2 %, a ostatak čine maltoza i ostali disaharidi), zatim od vode (do 18%), organskih kisjelina (0,3%, i to jabučne, vinske, limunske, oksalne i mliječne), enzima (kao što su invertaza, dijastaza, katalaza, fosfataza, dehidraza, oksidaza i peroksidaza), minerala i vitamina C i kompleksa B te od flavonoida i fenola, koji imaju oksidativna svojstva. Hrana sa visokim glikemijskim indeksom uzrokuje brz i snažan porast nivoa glukoze u krvi, dok hrana sa niskom vrijednosti glikemijskog indeksa uzrokuje mali porast glukoze u krvi. Ispitivanja su pokazala da različite vrste meda imaju različit glikemijski indeks. Zavisno o vrsti, glikemijski indeks meda iznosi od 32 do 85, što znači da bi pojedine vrste meda dijabetičari mogli konzumirati. Prema naučnim istraživanjima bagremov med ima najmanji glikemijski indeks (32) i blagotvorno djeluje na održavanje ravnoteže nivoa glukoze u krvi. Za razliku od rafiniranih šećera, med ima veliku nutritivnu vrijednost jer se jednostavni šećeri iz meda lako apsorbiraju i metabolizuju u organizmu, pri čemu glukoza ulazi direktno u krvotok, dok fruktoza to čini sporije i postaje takozvana energetska rezerva koja se u jetri lako transformiše u glukozu. Donedavno

se smatralo da su jednostavni šećeri, kojih najviše ima u slatkišima, medu i voću, zabranjeni kod dijabetesa. Razlog tome se nalazio u pretpostavci da se jednostavni šećeri lako vare i brže i više dižu nivo glukoze u krvi. To se pokazalo netačnim jer taj učinak u najvećoj mjeri ne zavisi od vrste ugljenih hidrata u obroku, nego o njihovoj količini jer jednostavni šećeri imaju zapravo sličnu sposobnost podizanja nivoa glukoze u krvi kao i složeni.

ISTRAŽIVANJA

Pretkliničke studije na animalnim modelima daju uvjerljive dokaze o djelovanju meda na nivo glukoze i lipida u krvi. Tako npr. eksperimenti na kunićima pokazuju da nakon konzumacije meda i kod kunića sa dijabetesom i kod zdravih kunića dolazi do sniženja glikemijskog odgovora. Do sniženja nivoa glukoze u krvi dovodi i primjena meda na različitim oglednim modelima miševa kod kojih je dijabetes indukovan na različite načine. Hipoglikemijski učinak meda u kliničkim istraživanjima uvelike je zavisio i o dozi i vrsti meda. Naime, glavni komentari na ne toliko uvjerljive rezultate kliničkih studija su dužina trajanja istraživanja, kao i vrsta i doza meda. Naučna studija publikovana 2009. godine u časopisu "International Journal of Food Sciences and Nutrition" pokazala je da dnevna konzumacija meda tokom osam sedmica ima blagotvoran uticaj na tjelesnu masu i na nivo lipida u krvi kod dijabetičara. Ova studija nije pokazala da konzumacija meda smanjuje nivo glukoze u krvi kod dijabetičara. Nedostaci navedene studije komentarisani su 2012. godine, pri čemu je rečeno da su u istraživanju korišćene previsoke doze meda koji je imao veći omjer glukoze u odnosu na fruktozu. Naime, uvjerljivi dokazi pokazuju da je fruktoza važna za hipoglikemij-

ski učinak meda. Za razliku od saharoze i glukoze, koje uzrokuju nagle promjene u nivou glukoze u krvi, fruktoza se apsorbuje mnogo sporije i uzrokuje samo manje promjene u nivou glukoze u krvi. Dakle, fruktoza se može koristiti kao zaslađivač kod šećerne bolesti jer njezino uzimanje ne dovodi do naglog porasta šećera u krvi kao što je to slučaj sa glukozom. Kontradiktorno je da povećano uzimanje namirnica sa dodatkom fruktoze dovodi do visokog nivoa triglicerida u krvi. Trigliceridi su uzrok nastanka vrlo lošeg holesterola (VLDL-a), koji uzrokuje aterosklerozne promjene i infarkt. Treba naglasiti da se u istraživanjima u kojima se ispitivao učinak fruktoze na organizam koristila čista, rafinisana fruktoza. Suprotno tome, med je namirnica kompleksnog sastava i različite materije u medu obogaćuju naš metabolizam važnim i vitalnim materijama. Abdulrahman M. i njegovi saradnici su 2011. sproveli istraživanje u kojem su uporedili učinak meda, glukoze i saharoze na bolesnike sa dijabetesom tipa "1" prosječne dobi 11 godina. Nakon konzumacije meda glikemijski indeks bio je manji nego nakon uzimanja glukoze i saharoze, dok je C-reaktivni protein bio viši. Konačni je zaključak istraživanja bio da zbog nižeg glikemijskog indeksa nakon konzumacije meda (u poređenju sa glukozom i saharozom) možemo koristiti med kao zamjenu za šećer kod bolesnika sa šećernom bolešću. Zaključak je očigledan, brojna naučna istraživanja širom svijeta pokazuju da manja količina meda nije kontraproduktivna kod dijabetičara, no uzimanje meda kod dijabetičara zahtijeva obaveznu redovnu ljekarsku kontrolu. I naravno, da bismo dobili još konkretnijih odgovora o uticaju meda na zdravlje dijabetičara, neophodne su nove, dobro organizovane kliničke studije.

ZNAČAJNA PODRŠKA LOKALNE UPRAVE UP „DANILOVGRAD“

ZA POGAČE IZ OPŠTINSKOG
BUDŽETA 7.338 EURA

Da je poljoprivreda prioritarna grana privrede u Bjelopavličkoj ravnici i dijelu Katunske nahije, dovoljno govori razumijevanje lokalne uprave koja iz godine u godinu pruža sve veću podršku uzornim i vrijednim domaćinima u Danilovgradu. Ovoga puta to se odnosi na novčanu pomoć članovima istoimenog udruženja pčelara, koja je isključivo bila namijenjena za kupovinu pogača koje se koriste u prihrani pčela. Naime, krajem prošle godine iz opštinskog budžeta za ovu namjenu izdvojeno je 7.338 eura i ta sredstva su utrošena za 4.892 pogače. Raspodjela za 53 registrovana člana, koji su dobili po dvije pogače po pčelinjem društvu, obavljena je u tri navrata, u dvorištu Kuće meda, u prisustvu sekretara Sekretarijata za poljoprivredu, vodoprivredu i ruralni razvoj Darka Burića, zatim rukovoditeljke Sektora za biljnu proizvodnju Natalije Bulatović, te prvog čovjeka Udruženja Velizara Mikija Pavićevića i predsjednika Skupštine UP

„Danilovgrad“ Ranka Šaranovića. Prema riječima predsjednika Opštine Aleksandra Grgurovića, posebna mjera podrške, koja afirmiše razvoj pčelarstva, a koja je po prvi put sprovedena, je itekako važna i zbog činjenice što je ova oblast od davnina veoma uspješno zastupljena na obalama Zete.

-Mi ćemo i dalje, u okviru mogućnosti, pomagati pčelare kako bi se dobra praksa proizvodnje veoma kvalitetnog meda na ovim prostorima unaprijedila i, naravno, na ovaj način stimulisati

mlade ljude da se posvete ovom plemenitom zanimanju. Prirodna bogatstva sa kojima raspolažemo svrstavaju naše podneblje među najatraktivnije destinacije ne samo za tradicionalno, nego i za organsko pčelaranje koje je zahtjevnije, ali i mnogo unosnije, tako da pčelarstvo u Danilovgradu ima lijepu perspektivu, uvjeren je Grgurović, uz konstataciju da je dom svih crnogorskih pčelara u Spužu iz dana u dan sve posjećeni, te da nudi odličan asortiman robe i pribora, kao i niz vrhunskih usluga mušterijama i kupcima. Takođe, on je pohvalio napore rukovodstva udruženja koje ulažu na redovnom servisiranju potreba svojih članova i obezbjeđivanju što boljih uslova za rad u pčelinjacima.

Na vrijednoj donaciji lokalne uprave zahvalio je predsjednik Udruženja Miki Pavićević, ističući dobru saradnju sa opštinskim službama i institucijama koje im izlaze u susret prilikom realizacije godišnjeg plana i programa.

B.K.

OBAVLJENO POLAGANJE ZA STICANJE STRUČNE KVALIFIKACIJE PČELAR/KA

Na osnovu člana 3 Zakona o nacionalnim stručnim kvalifikacijama („Službeni list Crne Gore“, broj 80/08 i 40/16) i Rješenja Ministarstva prosvjete o izdavanju licence za izvođenje Programa obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije – pčelar/ka, UP I broj: 060 – 48/2019-2, od 6. 05. 2019 godine, Savez pčelarskih organizacija Crne Gore organizovao je polaganje ispita 15. decembra 2024, u multimedijalnoj sali Kuće meda. Teorijski dio provjere znanja, vještina i kompetencija prijavljenih kandidata realizovao se u skladu sa ispitnim katalogom, putem rješavanja testa iz oblasti – Osnovi pčelarstva, Tehnologija pčelarenja, Biologija i zdravstvena zaštita pčela i Marketing u pčelarstvu.

Ispitnu komisiju za jedinice kvalifikacije Osnovi pčelarstva, Tehnologija pčelarenja te Biologija i zdravstvena zaštita pčela činili su ovlašćeni sertifikovani ispitivači, i to

SVI KANDIDATI USPJEŠNO POLOŽILI ISPIT

predsjednik Dragan Izgarević i članovi Radoslav Bele Zečević i Spaso Popović, dok je ispitna komisija za jedinicu kvalifikacije Marketing u pčelarstvu bila u sastavu predsjednik Marko Vukićević i članovi Radoslav Bele Zečević i Spaso Popović .

Ispit su uspješno položili Enver Kaljić, Dragan Golubović, Petar Cimbaljević, Besim Salković, Murat Idrizović, Saša Stevanović, Dragan Gavrilović, Siniša Joksović, Vladimir Džuverović, Lazar Tomović, Veljko Đurović i Vesko Milović.

Nakon provjere znanja, vještina i kompetencija, u skladu sa Zakonom o nacionalnim stručnim kvalifikacijama, polaznicima će biti uručen sertifikat na prigodnoj svečanosti za koju će termin odrediti SPOCG, a svi kandidati će biti na vrijeme obaviješteni.

BOLESTI I ANOMALIJE MATICE (DRUGI DIO)

Prof. dr Mirjana Bojanić Rašović
Biotehnički fakultet
Univerziteta Crne Gore
e-mail: bojanic.m@t-com.me

Pčelari vrše zamjenu matice najčešće zbog njihove loše sposobnosti polaganja jaja, agresivnog ponašanja društva i sl., ali rijetko zbog njene bolesti. To je zato što se bolesti matice rijetko evidentiraju i prijavljuju, a pri tome znanje o virusnim i drugim infekcijama matice je nedovoljno. Smatra se da su matice manje osjetljive na infekcije od radilica - jer su kontinuirano praćene i hranjene od strane mladih pčela radilica koje joj obezbjeđuju fizičku i socijalnu pomoć, a time i zaštitu od infekcije. Pored toga, matice imaju svoj sistem imunološke odbrane. Zdrava kvalitetna matica može ublažiti efekte bolesti na pčelinje društvo i učiniti ih otpornijima na bolesti. S druge strane, zbog savremenog načina pčelarenja, matice predstavljaju važan faktor širenja bolesti između društava čak i na udaljenim destinacijama. Matice su osjetljive na većinu zaraznih i parazitskih bolesti koje napadaju pčele radilice, uključujući varoozu, nozemozu, akarozu, virusne bolesti i dr.

ZARAZNE I VIRUSNE BOLESTI MATICE

Najveći broj virusa koji izazivaju bolesti pčela je klasifikovan u red *Picornavirales*. Gotovo svi virusi medonosne pčele su mali (veličine oko 30 nm), ikozaedrnog oblika (imaju 20 jednakih površina oblika jednakostraničnih trouglova), jednolančani RNK virusi, osim filamentoznog virusa (FV) koji ima DNK genom. Do sada je registrovano preko 30 virusa koji inficiraju medonosne pčele. Najčešće proučavani

virusi pčela mogu se grupisati u familiju *Dicistroviridae* (virus crnih matičnjaka (BQCV), virus akutne paralize pčela (ABPV), izraelski virus akutne paralize pčela (IAPV), kašmirski virus pčela (KBV)) i familiju *Iflaviridae* (virus deformisanih krila (DWV), virus spore paralize pčela (SBPV), virus mještinastog legla (SBV)) i neklasifikovani virusi kao što je virus hronične paralize pčela (CBPV) i dr. **Pčelinje društvo može biti inficirano virusima, a da pri tom ne ispoljava kliničke simptome bolesti. Međutim, ukoliko dođe do jake virusne infekcije, manifestacija bolesti može biti veoma teška i može doći do uginuća pčela. Pojava i intenzitet virusnih bolesti zavise od velikog broja stresnih faktora, koji slabe otpornost društva. Jačina pčelinjeg društva i nivo infestacije varoom su značajni faktori koji utiču na preživljavanje pčelinjeg društva. Virus negativno utiču na preživljavanje pčela u periodu prezimljavanja.** Virusna infekcija može izazvati direktne efekte na morfologiju, fiziologiju i ponašanje medonosne pčele. Zajedno sa drugim patogenim mikroorganizmima virusi imaju jači negativan uticaj na ispoljavanje bolesti. Radilice imaju relativno kratak život i podložne su virusnim infekcijama, povremeno pokazujući vidljive simptome bolesti. S druge strane, matica rjeđe pokazuje simptome virusnih bolesti. Ispoljavanje simptoma virusnih bolesti kod matice direktno zavisi od njenog kontakta sa zaraženim pčelama radilicama. Zato se može desiti da matica ne bude zaražena u košnicama u kojima je virus prisutan. Matice su manje izložene virusima, jer ćelije matice nisu privlačne za varou. Smatra se da se putem ishrane i vektorima – varoom matice najčešće inficiraju virusima. Nekoliko virusa

uzrokuje ozbiljne zdravstvene probleme matice, a neke može prenijeti na sljedeće generacije. Ispitivanja su pokazala da su 93% ispitivanih matice bile inficirane sa više virusa. Nađeni virusi su: virus deformisanih krila (u 100 % ispitivanih matice), virus crnih matičnjaka (85% ispitivanih matice), virus mještinastog legla (62 %), kašmirski virus pčela (21 %), virus hronične paralize pčela (14 %).

VIRUS KOJI IZAZIVA BOLEST DEFORMISANIH KRILA (DWV)

Virus koji izaziva bolest deformisanih krila (DWV) je prvo izolovan iz pčela u Japanu. Nađen je u različitim krajevima svijeta i najčešće je prisutan virus u pčelinjim društvima. Izaziva pojavu pčela sa deformisanim krilima, koje su i manje veličine u odnosu na zdrave pčele. Ovaj virus je nađen u svim razvojnim stadijumima pčele - jajima, larvama, lutkama, odraslim pčelama svih kasta – klasa (matice, radilicama, trutovima). Do infekcije može doći u stadijumu larve, lutke i odrasle pčele, preko hrane, kontaktom, prilikom parenja, preko jaja, kao i preko grinje *Varroa destructor*. Mala košničina buba *Aethina tumida* također može biti vektor prenošenja virusa. Najčešće se prenosi tokom hranjenja sa pčela hraniteljica na larve. Matice se inficiraju tokom parenja - oplodnje. Virus se replikuje - umnožava u tkivu krila, glave, toraksa, crijeva, ekstremiteta, hemolimfi pčela, kao i u tijelu grinje *V. destructor*. Zavisno od stadijuma razvoja pčele u kojem je došlo do infekcije, može doći do propadanja legla usljed uginuća larvi, a život pčela radilica je skraćen. Javljaju se deformacije krila pčela koje su tek izašle iz ćelija. Krila pčela su nedovoljno razvijena, zakržljala, a javljaju se deformiteti i drugih djelova tijela pčela. Blagovremeni tretman protiv varoe je ključan za smanjenje mortaliteta zimskih pčela koga uzrokuje virus DWV. Virus deformisanih krila (DWV) je gotovo svuda prisutan i perzistentan virus i povezan je sa infestacijom varoom. Međutim, u odsustvu varoe DWV virus se lako prenosi i drugim putevima između i unutar kasta pčela – polnim

putem i vertikalno. Trutovi iz pčelinjeg društva koja su jako infestirana varoom pokazuju visok nivo infekcije sa DWV virusom. Treba imati u vidu da su zaraženi trutovi sposobni da lete do okupljališta trutova, mjesta gdje se pare s mladim maticama. DWV virus je nađen u uzorcima trutova i spermij prikupljenoj iz spermateke matice, što sve ukazuje na mogućnost prenošenja ovog virusa polnim putem. Takođe je utvrđeno da virus može da se prenese vertikalno sa zaražene matice na njeno potomstvo. Teško zaražene pčele radilice obično ispoljavaju sindrom osakaćenih krila, skraćenih abdomena i prerane smrti (slika 1). Virus je otkriven kod starijih i mladih matica. Kod mladih matica se obično nalazi manji broj virusa u odnosu na stare matice, što ukazuje da se virus replikuje u organizmu matice tokom njenog života. Utvrđeno je da virus deformisanih krila napada glavu, masno tkivo, crijeva i jajnike matice. Kod matice se deformisana krila rijetko javljaju kao posljedica infekcije virusom deformisanih krila. Međutim, visoki titar virusa u reproduktivnom tkivu matice može dovesti do degeneracije jajnika i uticati na održivost i vitalnost uskladištene sperme. Stoga, pad kvaliteta reprodukcije matice uzrokovan

DWV virusom može ozbiljno uticati na pčelinje društvo, produktivnost i zamjenu matice. Matice medonosnih pčela se pare sa više od deset trutova. Svako parenje povećava rizik za infekciju matice, jer se dokazalo da mnogi trutovi inficirani DWV virusom stižu u okupljališta trutova u cilju parenja.

VIRUS CRNIH MATIČNJAKA (BQCV)

BQCV infekcija se često javlja u pčelinjacima u kojima se uzgajaju matice i napada larve i lutke matice. Bolest crnih matičnjaka je raširena u svijetu, a njena pojava je tijesno povezana sa prisustvom nozeme i varoe u pčelinjem društvu. Jedan je od najčešće izolovanih virusa kod odraslih pčela u svijetu. Bolest crnih matičnjaka ima tendenciju pojavljivanja tokom hladnijih sezona - posebno tokom jeseni, zime i proljeća. Simptomi bolesti se najčešće ispoljavaju u proljeće i rano ljeto. Bolest izaziva velike gubitke ukoliko se, najčešće usljed nesprovođenja adekvatnih higijenskih mjera, javi u masovnoj proizvodnji matice. Virus crnih matičnjaka (BQCV) je prvi put izolovan iz mrtvih larvi i lutki zatvorenih matičnjaka, koje su usljed bolesti dobile tamnosmeđu do

crnu boju. Virus crnih matičnjaka je nađen u visokom titru u oslabljenim i uginulim pčelinjim društvima. Koinfekcija radilica sa BQCV virusom i *N. apis* dovodi do povećanja njihove smrtnosti. Kod matice medonosnih pčela je nađen uglavnom u crijevima, izmetu i jajnicima. Bolest se na larve matice prenosi preko hrane koju im daju zaražene pčele radilice. Virus izaziva uginuće larve ili predlutke matice nakon njihovog poklapanja u matičnjaku. Bolest se ispoljava pojavom crne navlake na zidu matičnjaka, u kojem se uočavaju mrtva predlutka ili lutka matice. Oboljele larve najprije dobijaju svijetlo žutu boju, liče na larve oboljele od mješastog legla, da bi zatim počele da tamne - dobijaju smeđu, a zatim crnu boju (slika 2). Nema adekvatne terapije. U cilju sprečavanja pojave bolesti treba voditi računa da pčelinja društva imaju uvijek dovoljno kvalitetne hrane. Održavanjem pravilne higijene košnica i druge pčelarske opreme, pravilnim izborom lokacije pčelinjaka, redovnom zamjenom saća u košnici, može se značajno uticati na sprečavanje bolesti. Kod sumnje na bolest pčelari treba da kontaktiraju veterinarsku službu u cilju dijagnostike bolesti i odmah da prekinu uzgoj, prodaju i distribuciju potencijalno zaraženih matičnjaka. Treba odmah da dezinfikuju alat i pčelarsku opremu. Voda za piće pčela bi trebala da se dezinfikuje, jer se virus može prenositi i preko vode. Slabo društvo je osjetljivije na bolest crnih matičnjaka, kao i na druge zarazne i parazitske bolesti. Dobro hranjena i njegovana pčelinja društva imaju veću otpornost na bolest. Kontinuirana zamjena saća je veoma važna, jer podstiče pčele na zdravu aktivnost. Toplota djeluje kao preventivna mjera protiv pojave bolesti crnih matičnjaka. Zato pčelari tokom hladnijih mjeseci treba da postavljaju košnice na područja koja primaju više sunčeve svjetlosti. Odgovorno upravljanje pčelinjakom će spriječiti pojavu bolesti crnih matičnjaka.

VIRUS HRONIČNE PARALIZE PČELA (CBPV)

Pojava hronične paralize pčela (CBPV) može dovesti do visokog procenta smrtnosti radilica i kolapsa

Slika 1. Pčela radilica uginula od bolesti koju izaziva virus deformisanih krila (DWV) https://en.wikipedia.org/wiki/Deformed_wing_virus#/media/File:Deformed_Wing_Virus_in_worker_bee.JPG

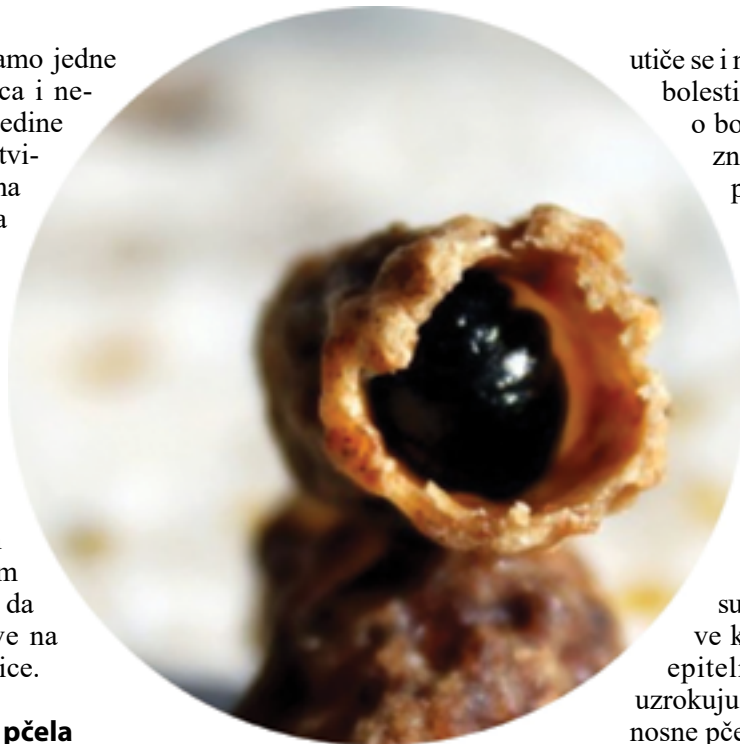
pčelinjeg društva tokom samo jedne pašne sezone. Često matica i nekoliko radilica ostaju kao jedine jedinke u napadnutim društvima. Ispitivanjima je dokazana niska zastupljenost virusa hronične paralize pčela kod matica. Međutim, treba imati u vidu da eksperimentalno zaražene matice pokazuju iste simptome hronične paralize pčela kao pčele radilice, kao što su podrhtavanje nogu, raširena i razdvojena krila, naduveni trbuh ispunjen hemolimfom i sa proširenim mednim želucem. To znači da su matice takođe osjetljive na CBPV infekciju kao i radilice.

Virus akutne paralize pčela (ABPV) i izraelski virus akutne paralize pčela (IAPV)

Virus akutne paralize pčela (ABPV) i izraelski virus akutne paralize (IAPV) su usko povezani - srodni virusi, koji obično izazivaju latentne - prikrivene infekcije sa niskim titrom – tj. malim brojem virusa u hemolimfi pčele. Zajedno sa varoa grinjama, oni su dodatni faktori koji izazivaju kolaps pčelinjeg društva. ABPV i IAPV uzrokuju paralizu, drhtanje i brzu smrt radilica 1-2 dana nakon infekcije. Ovi virusi su pronađeni u različitim kastama i razvojnim fazama pčela, s tim što su u visokom titru rijetko nađeni kod matica. IAPV je dokazan u jajetu, crijevima, jajnicima i spermateci zaraženih matica.

Virus mješastog legla (SBV)

Virus mješastog legla (SBV) uzrokuje bolest pčelinjeg legla, ali je nađen i kod odraslih pčela, s tim što kod njih ne izaziva vidljive znake bolesti. Virus se uglavnom prenosi oralno-oralnim putem sa odraslih pčela radilica na larve, a vidljivi simptomi se javljaju nekoliko dana nakon zatvaranja legla. Zaražene larve se ne razvijaju u lutke, pretvaraju se u zatvorenu mješinu ispunjenu tečnošću, mijenjaju boju iz biserno bijele u blijedožutu i brzo uginjavaju. Virus mješastog

Slika 2. Uginula lutka matice (crne boje) u matičnjaku – usljed bolesti koju izaziva virus crnih matičnjaka (napada larve i lutke matice)
<https://ca.honeyflow.com/blogs/pests-and-diseases/bqcv>

legla je nađen i kod matica, uglavnom u jajnicima i nespecifičnom tkivu.

Opšte mjere za sprečavanje i suzbijanje virusnih bolesti pčela

Kao i za virusne bolesti drugih životinja, specifična terapija virusnih bolesti pčela još uvijek ne postoji. U cilju sprečavanja pojave bolesti neophodno je poštovanje principa dobre pčelarske prakse i dobre veterinarske prakse. Treba voditi računa da pčelinja društva imaju uvijek dovoljno kvalitetne hrane - tako su pčele manje osjetljive na sve zarazne i parazitske bolesti. Održavanjem pravilne higijene košnica i druge pčelarske opreme, pravilnim izborom lokacije pčelinjaka u toku hladnijih i toplijih godišnjih doba može se značajno uticati na sprečavanje pojave virusnih bolesti. U hladnijim mjesecima košnice treba staviti na osunčanim mjestima. U preventivne svrhe takođe je važno sprovoditi redovnu zamjenu saća u košnici. Tretiranjem pčela protiv nozeme i varoe

utiče se i na smanjenje pojave virusnih bolesti. Edukacija i znanje pčelara o bolestima pčela je od velikog značaja u borbi protiv bolesti pčela. Potrebno je kontinuirano edukovati pčelare u pogledu preventivnih mjera (*Virusne bolesti pčela su šire opisane u radu Bojanić Rašović, časopis Pčelarstvo br. 215 i 216 (2019 god.)*).

GLJIVIČNA BOLEST MATICE-NOZEMOZA

Nosema apis i *N. ceranae* su često prisutne patogene gljivice koje napadajući i oštećujući epitelne ćelije srednjeg crijeva uzrokuju nozemozu evropske medonosne pčele. Dok je *N. apis* od ranije poznati patogen evropske medonosne pčele, *N. ceranae* je nedavno prenesena od svog prvobitnog domaćina, *Apis cerana* na zapadnu, evropsku medonosnu pčelu. Spore *Nosema spp.* se prenose horizontalno, fekalno-oralnim putem. Utvrđeno je da se nozema može prenijeti polnim putem sa trutova na matice, ali ne i vertikalno - sa matice na jaja, tj. na potomstvo. Obje vrste nozeme su ograničene na razmnožavanje u srednjem crijevu, mada je *N. ceranae* manje tkivno specifična i pronađena je i u jajnicima matice. Simptomi uzrokovani sa *N. apis* su pojava velikog broja mrtvih odraslih pčela u pčelinjem društvu i pojava dija-reje na ulazu u košnicu u rano proljeće. Za infekcije izazvane sa *N. ceranae*, međutim, nema sigurnih dokaza da se javlja samo sezonski. Simptomi bolesti izazvane sa *N. ceranae* su produženo vrijeme traženja hrane, smanjena učestalost letova, smanjene imunološke funkcije i opšti stres kod pčela radilica - koji smanjuje njihovu dugovječnost, što dovodi do smanjenja populacije pčela i kolapsa. Od svih bolesti, matica najčešće obolijeva od nozemoze. Matice, kao i drugi članovi kolonije, mogu biti zaražene i sa *N. apis* i sa *N. ceranae*. Oboljela matica predstavlja opasnost za cijelo pčelinje društvo, jer izbacivanjem izmeta po košnici doprinosi širenju bolesti. Nozemoza kod mladih matica može

da dovede i do začepjenja jajovoda odmah nakon sparivanja. *N. ceranae* je nađena i kod larvi matice. Matice, zbog dužeg životnog vijeka, mogu predstavljati stalni rezervoar nozeme. Spore *N. ceranae* su nađene u epitelu želuca i srednjeg crijeva, kao i masnom tkivu i jajnicima matice. Mlade matice nisu sposobne da prežive visoki nivo infekcije nozemozom. Prenosenje nozemoze se najčešće dešava u odrasloj fazi, uključujući i parenje – i ako se u spermiji trutova nalaze antimikrobni molekuli koji mogu da ubiju spore *N. apis* i tako smanje rizik od prenošenja bolesti tokom parenja. Nozemoza kod matice uzrokuje fiziološke poremećaje, oštećenja crijeva, kasnije polaganje jaja u odnosu na zdrave matice, poremećaj proizvodnje feromona, degeneraciju jajnih ćelija - koja dovodi do neplodnosti. Infekcija *N. apis* može ozbiljno smanjiti životni vijek matice u prosjeku za skoro 50 dana, što posljedično dovodi do zamjene matice od strane društva. Kod inficiranih matice se javlja kompenzacijski porast nivoa vitelogenina i drugih antioksidativnih enzima. Međutim, ove promjene su dugoročno neodrživi zaštitni mehanizmi matice da preživi.

BAKTERIJSKE BOLESTI MATICE

Evropska i američka kuga pčelinjeg legla

Na evropsku kugu su najprije prihvatljive radiličke i trutovske larve, dok su larve matice otpornije. U širenju evropske kuge legla učestvuju mlade pčele čistačice koje se peroralno zaraze – preko hrane. Larva matice je prijemčiva i za američku kuglu legla, ali stepen prijemčivosti umnogome zavisi od genetskog porijekla matice (šire se može naći u radovima Bojanić Rašović, *Pčelarstvo*, br. 210, 2018.god.).

PARAZITSKE BOLESTI MATICE

Varooza

Parazitska grinja *Varroa destructor* je obligatni ektoparazit medonosnih pčela i generalno se smatra najozbiljnijom

Slika 3. Zdrava lutka matice u matičnjaku / www.beeinformed.org

prijetnjom za pčelinja društva. Uticaj varoe na zdravlje pčela posebno je ozbiljan jer je vektor za brojne pčelinje viruse. Ovaj parazit prilikom hranjenja na pčelama direktno ubrizgava veliki broj virusa u domaćina, dovodeći tako do virusnih bolesti, imunosupresije, gubitka težine, smanjene sposobnosti letjenja i smanjenog životnog vijeka pčela. Povećanje populacije varoe dovodi do varooze pčelinjeg društva i na kraju do gubitka kolonije. Uspjeh reprodukcije ove grinje je u pozitivnoj korelaciji s dužinom trajanja razvoja njenog domaćina nakon zatvaranja ćelije. Shodno tome, grinje radije parazitiraju u trutovskom leglu nego u leglu radilica i matice - zbog dužeg vremena razvoja trutova. Trutovsko leglo je podložnije parazitizmu varoe od radiličkog legla i zbog specifičnog mirisa trutovskog legla koji privlači varou. Suprotno njihovoj sklonosti prema trutovskom leglu, grinje se rijetko uočavaju u matičnim ćelijama. To se objašnjava kraćim periodom razvoja legla matice nakon zatvaranja ćelije (8-8,5 dana), kao i razlikama u mirisu larve matice i prisustvom oktanske kiseline u matičnom mlijeku - kojim pčele radilice hrane larvu matice. Zbog kratkog perioda razvoja nakon zatvara-

nja matičnjaka, varoa ne može uspješno da završi svoj reproduktivni ciklus u matičnjaku. Osim toga na odraslim trutovima i radilicama se češće uočava varoa nego na matici, vjerovatno zbog stalne zaštite matice od strane radilica. Infestacija matice varoom se javlja samo pri izuzetno visokoj učestalosti grinje u društvu i pri gotovo potpunom odsustvu trutovskog ili radiličkog legla. Generalno posmatrano, smatra se da varoa nije toliko značajna kao direktna prijetnja za zdravlje ili kvalitet matice, već više kao prenosilac virusa.

Akaroza

Grinja *Acarapis woodi* je mikroskopski parazit koji živi u respiratornim putevima pčela i uzrokuje akarozu odraslih pčela. Patogeni efekti *A. woodi* na pojedine pčele zavise od broja parazita u trahejama, a manifestuju su mehaničkim povredama, oštećenjem trahealnog sistema, smanjenjem protoka vazduha u traheji i paralizom mišića za letjenje. Društva sa visokom infestacijom ovim grinjama loše preživljavaju zimu. Da li će doći do infestacije (zaražavanja) matice zavisi od nivoa zaraze radilica koje su u okolini matice.

PERIOD KADA PČELE OSLUŠKUJU PRIRODU

Zdrava i jaka pčelinja društva uzimljena sa dovoljnim količinama kvalitetne hrane, sa adekvatnom ventilacijom i dobrom mladom maticom ne zahtijevaju poseban tretman u januaru. Ipak, negdje krajem ovog mjeseca, poslije dvadeset jednog dana, u društvu će se pojaviti prve mlade pčele, i tako sukcesivno, svakodnevno će se uvećavati broj mladih pčela, koje će svojim funkcijama doprinosti promjeni stanja u košnici. Samim tim, konstatacija da u januaru matica počinje da nosi jaja za svakog pčelara je poznata činjenica i samo je pitanje u kojem periodu ovog mjeseca će jedno društvo krenuti sa novim leglom. Pomjeranje početka nošenja matice najčešće bude uzrokovano jakim mrazovima u tom periodu, a sa druge strane nekada leglo kreće i ranije, opet uslovljeno vremenskim prilikama. Najčešće je januar mjesec kada će matica krenuti sa novim leglom. Novom leglu prethodi takozvano „buđenje“ pčela što zapravo predstavlja promjenu aktivnosti u košnici, kada pčele osluškuju prirodu registruju i osjećaju sve promjene koje se u njoj dešavaju. Pčele tada nepogrešivo donose odluku o novom leglu kada će započeti da stvaraju uslove za novi život. Kako je januar najčešće najhladniji mjesec u godini na našem podneblju, sa najnižim temperaturama, i kada pčele, ne samo što ne mogu opštiti sa okolinom, već su u veoma zbijenom pčelinjem klubetu, kada zapravo vlada zimski režim u košnici, ipak su one i u tim uslovima veoma aktivne. Možemo reći da je tada osnovni zadatak društva sačuvati temperaturu u unutrašnjosti klubeta u kojem se nalazi matica.

Utvrđeno je da se prije pojave prvog legla temperatura u centru klubeta održava na nekih 20–25°C, ali kako se do kraja prve dekade januara dan

produžuje oko dvadesetak dana, to pčele bez obzira na izolovanost ipak dobro osjećaju i već započinju sa povećanom potrošnjom hrane i naročito mikrovibracijom grudnih mišića

dižući tako temperaturu klubeta na potrebnu koja se za odgajanje legla kreće od 34-35°C. Obično taj period traje nekoliko dana, pa uz još nešto povoljnije vremenske prilike tempe-

OTVOR ZA VENTILACIJU

Iako je januar po pravilu najhladniji mjesec u godini, događa se da vrijeme popusti, ogrije sunce i bude po nekoliko toplih dana. U takvim situacijama život pčelinjeg društva dobija neke karakteristike koje nijesu za ovo doba godine. Tada se može desiti da matica počne sa polaganjem jaja i ako se to desi iz osnova se mijenja dalji život u pčelinjem društvu. Ono mora znatno da poveća temperaturu u klupku i oko njega. To uslovljava povećanu potrošnju hrane, pogotovu polena. Razvoj legla u većem obimu u ovo doba godine nije poželjan. Jer, sigurno je da će uslijediti zahlađenje, pčele se ponovo zbijaju u klupku i nepokriveno i nedovoljno grijano leglo će propasti. Pčelar mora naći načina da suzbije pojavu ranog i nepoželjnog legla u košnici ukoliko se pojave visoke temperature i potraju neko vrijeme. Jedan od načina je proširivanje otvora za ventilaciju ili postupno skidanje otopljavajućeg materijala, s tim da se to radi pažljivo i da se ne ode u drugu krajnost.

ratura se ustaljuje kada matica počine da nosi prva jaja u novoj godini. Svakako da su izuzeci oko pomjeranja naprijed ili nazad za nekoliko dana sa početkom prvih jaja u društvima mogući, ali je neminovnost da će matica svakako početi sa prvim jajima u ovom periodu. Ukoliko tada bude i spoljnih temperatura preko 10°C , kada pčele počnu opštiti sa okolinom najčešće izlazeći na proćisni izlet, (pčele izlaze van košnice po vodu i kada je spoljna temperatura $+7^{\circ}\text{C}$ pa i niže) kada klube bude nakratko rastresitije, eto još jednog argumenta u prilog početka novog legla. Da je matica krenula sa nošenjem, prosto ćemo dosta pouzdano utvrditi preko plastićnog poklopca na hranilici u zbjegu košnice, koji sa unutrašnje strane djelimićno zamagli ili orosi usljed kondenzovanja vodene pare. To je veoma siguran znak da je tem-

peratura povećana, da je leglo krenulo i da je sve u redu.

Početakom januara u klubetu dolazi do promjena režima života i ponašanja pčela. Pčelama je u novostvorenim uslovima potrebno više svježeg vazduha. S druge strane, sada se povećava potrošnja hrane koja se u odnosu na decembar i novembar nekada više nego duplira, povećava se takođe i produkcija ugljen-dioksida koji je nepovoljan za pčele i koji se mora odstranjivati iz klubeta, a samim tim i iz košnice. Usljed povećanja temperature dolazi i do stvaranja vodene pare koja takođe može predstavljati problem.

KONDEZACIJA

U toku cijele godine na košnicama je poželjno da su otvorena i donja i gornja leta. To je pravi način upravo zbog znaćaja turbulencije i kretanja vazduha.

Ako je to obezbijeđeno, izbjeći će se pojava kondenzacije.

Kako kod svih košnica na zbjegovima postoje tzv. ventilacione mreže i do početka legla osim lessonit ploće koja pokriva površinu mreže, ne treba koristiti nikakav utopljavajuć materijal. Tek početkom januara ili oko Božića na ventilacione mreže u zbjegu ispod lessonita treba postaviti poroznu novinsku hartiju koja će služiti za sakupljanje vodene pare i vlage iz košnice. U tom cilju u toku jeseni i pripremi društava za zimovanje u plodištima treba ukloniti po jedan krajnji ram kod LR duštava, a kod DB-10 po dva rama, čime se omogućuje bolja cirkulacija vazduha i sprječava eventualno buđanje kako krajnjih ramova tako i boćnih stranica plodišta. Ovo bi bila još jedna mogućnost da se poboljša cirkulacija vazduha i izbjegne kondenzacija u košnici. Obiće se uklanjaju

ramovi sa manje meda, ali medom koji će svakako ostati istim društvima, jer će med iz tih ramova pčele lagerovati na najpotrebnijem mestu u plodištu za uslove zime.

Kod LR društava ram se podbacuje u donji nastavak sa ostalim ramovima i ostatkom meda u tom nastavku, a kod DB društava u prstenu između zbjega i plodišta direktno na satonoše prethodno djelimično ogrebanog u oba slučaja. Ovo uklanjanje jednog, odnosno dva rama u jesen ima praktičan smisao jer na proljeće taj prazan prostor dobro dođe kod dodavanja prvog rama za proširivanje legla, kada zapravo nema nekog posebnog tumbanja i kada je vađenje ramova potpuno bezbjedno (nema stresanja pčela).

Isto tako poboljšanju ventilacije doprinose i mrežaste podnjače koje su postavljene na svim košnicama. I jednako važan činilac u ovom segmentu je i mjesto gdje se pčelinjak nalazi na zimovanju. Ovakvo posmatranje se svakako odnosi na pčelinja društva koja smo zazimili kao zdrava, jaka i sa dovoljno kvalitetne hrane koja je dobro raspoređena.

Matica u početku nosi veoma mali broj jaja. I kao što je već rečeno u normalnim godinama krajem prve dekade januara kada započne sa nošenjem, i kada na centralnom ramu u centru klubeta snese jaja u krugu 7-8cm matica nastavlja dalje sa nošenjem, šireći leglo u koncentričnim krugovima na negdje oko 1/3 rama sa obje strane. Povećanjem površine legla sa obje strane rama, matica prelazi na drugi ram, odnosno dva susjedna rama u odnosu na prvozaleženi. Krajem januara imaćemo novo započeto leglo i na susjednom ramu od prvobitnog, ali svakako na manjoj površini. I negdje krajem januara, poslije dvadeset jednog dana u društvu će se pojaviti prve mlade pčele, i tako sukcesivno, svakodnevno će se uvećavati broj mladih pčela, koje će svojim funkcijama doprinostiti promjeni stanja u košnici.

UTOPLJAVANJE KOŠNICA

Prava zima sa niskim temperaturama je vrlo kritičan period u životu svake pčelinje zajednice. U to vrijeme prividnog mirovanja, u košnici se nastavlja intenzivan život pčela. Ponašanje pčela u direktnoj je zavisnosti od temperature okoline. Ako je temperatura ispod 8°C, pčele ne izlaze u prirodu, na temperaturama od 9 do 16°C one opšte sa prirodom povremeno, a raspon od 16 do 32°C im najviše odgovara. Čim temperatura okoline padne ispod 10°C, pčele, vođene nepogrešivim instinktom, prestaju da izlijeću i povlače se u svoje stanište. One zauzmu prostor između voštanih satova i tu formiraju oblik nalik na blago izduženu loptu koji se naziva klube.

Kada temperatura okoline dostigne od 6 do 8°C, sve pčele zajednice formiraju kompaktno klube. Temperature zavise i od toga da li u klubetu ima legla ili ne. Ukoliko ga u središtu nema, temperatura u centru ne smije da padne ispod 14°C, dok je tada na obodu svega 6,6°C; sa leglom ne smije da bude niža od 33°C u centru i 14°C na periferiji. Značajnu ulogu u održavanju toplotne stabilnosti ima med koji se nalazi u vijencima iznad prostora gdje se formira klube. Med se dugo i sporo zagrijava, a isto tako sporo i hladi. Kako u januaru matica već počinje sa zalijeganjem prvih jajašaca, potrebno je osigurati da se gubitak topline u košnici tokom hladnih noći svede na minimum. To se postiže dodatnim utopljavanjem košnica. U krajevima gdje sniježni pokrivač traje duže i dok pčele zimuju pod otvorenim nebom snijeg ih efikasno štiti od niskih temperatura.

NOVI ŽIVOT

Bez obzira na „novi život“ u košnici, matica je još jednom krajnje oprezna u pogledu polaganja jaja u uslovima zime, jer je strah od promjena temperatura čini jako nesigurnom i obazrivom.

Kako je poznato da matičnu mliječ

luče pčele starosti između šest i dvanaest dana, te već za par dana mlade pčele počinju i sa tom funkcijom, bez obzira na to što su „zimске pčele“ na istom zadatku. Situacija biva sve povoljnija, jer sada zajedničkim snagama samo povećavaju količinu i kvalitet hrane matici i novom leglu, ali

isto tako i užurbana priprema ćelija za leglo i obavljanje svih drugih kućevnih poslova. Matica sada biva kvalitetnije opskrbljena svim potrebama, naročito matičnom mliječi jer nove i mlade pčele matičnu mliječ luče obilnije što se povoljno odražava na reproduktivne sposobnosti matice. Svakako, možemo reći da se cjelokupna situacija pojavom mladih pčela mijenja nabolje.

Ukoliko u ovom periodu nemamo potrebe za bilo kakvim intervencijama (pogače i slično), omogućili smo nesmetan tok razvoja novog legla, samim tim i uslove za uskoro sve burniji razvoj pčelinjih zajednica.

izvor:

pčelarska literatura i sajтови

HLADNOĆA

U januaru, kao najhladnijem mjesecu u godini na našim geografskim širinama, košnice su najčešće pod sniježnim pokrivačem. Temperatura se zna spustiti na -20°C. U krajevima s postojanim sniježnim pokrivačem, zimovanje pčela pod otvorenim nebom vrlo efikasno koristi snijeg kao zaštitu od niskih temperatura. Zahvaljujući niskoj toplotnoj provodljivosti, sniježni pokrivač obezbjeđuje zaštitu pčelinjem društvu od nepovoljnih naglih dnevnih kolebanja spoljne temperature. Snijeg odlično štiti pčele od hladnoće, a posebno od naglih promjena temperature. Ako su košnice pod snijegom, ne treba ga uklanjati s krovova. Međutim, ako temperatura dostigne 10°C, pčele počinju da izlijeću na proćisni izlet. S obzirom da je snijeg porozan kroz njega prolazi vazduh i ne treba se plašiti da će se pčele ugušiti pod debelim slojem snijega.

SMS VAGA POŽELJNA NA SVAKOM PČELINJAKU

Unapređivanje i razvoj pčelarstva i pčelarske opreme kroz istoriju je pratio razvoj ljudske civilizacije, nauke i tehnologije. Osnovni principi savremenog pčelarstva postavljeni su pre dva ipo vijeka, ali „digitalna revolucija” koja je uveliko u toku polako dolazi i u svijet pčelarstva. Iako i dalje postoje pristalice isključivo tradicionalnog pčelarenja, neke iz straha da će nove tehnologije ugroziti zdravlje pčela, sve više je pčelara širom planete koji uspješno koriste savremenu tehnologiju da unaprijede proces pčelarenja i odnos sa pčelama. Podaci sa svih meridijana govore da mnogi pčelari posjeduju po nekoliko digitalnih pčelarskih vaga i da ih intenzivno koriste. Vrijednost upotrebe takvih uređaja u pčelarskoj praksi je globalno prepoznata, i maltene svi oni sadrže parametre koje očitavaju težinu, temperaturu i vlažnost vazduha. Naime, sve digitalne pčelarske vage, kao što im i ime kaže nude mogućnost mjerenja težine košnice. Ovaj parametar je u suštini i najbitniji jer promjene težine košnice govori kada dodati nastavak, kada seliti pčele i kada ih prihranjivati. Zato je veoma korisno imati i po nekoliko vaga na svakom pčelinjaku radi sigurnosti, samo se postavlja pitanje na koju košnicu u pčelinjaku postaviti uređaj. Pojedini stavljaju na najjače društvo, jer će ono prvo zahtijevati dodatne nastavke ukoliko ima paše i prvo gubiti značajnije na težini ukoliko nema paše. Drugi ističu da uređaj stavljaju na košnicu sa pčelinjim društvom srednje jačine jer je ono mjerodavnije. Praksa je pokazala da ukoliko društvo srednje jačine ima dobar unos meda onda je sigurno da i jača društva imaju još bolji unos. Kod većine digitalnih vaga očitavanje težine se vrši na zahtjev ili uređaj sam šalje težinu u određeno doba dana.

Većina pčelara ističe da je dovoljno i najvažnije imati očitavanje u isto doba dana, i to uveče oko 20 časova. Dnevno očitavanje pruža dovoljno informacija da se može utvrditi da li paša na toj lokaciji prestaje i sa druge strane ima se dovoljno vremena da se istog dana organizuje selidba košnica na drugu vjerovatno bolju lokaciju.

VLAŽNOST VAZDUHA I KRAĐA KOŠNICA

Digitalni uređaji takođe nude i precizno mjerenje temperature i vlažnosti vazduha na pčelinjaku. Tako npr. ako je vlažnost vazduha preko 95% to znači da na pčelinjaku pada kiša, ili ako u toku bagremove paše, vlažnost se kreće u opsegu od 70-80% jasno je da vlada omorina i da se očekuje unos do devet kilograma dnevno. Takođe ovi parametri su od velike pomoći prilikom tretiranja oksalnom kiselinom, jer temperatura od četiri do osam stepeni osigurava da je efekat tretiranja bio bolji.

Kao jedna od čestih tema koje

muče pčelare jeste i krađa košnica i mogućnost rješavanja takvog problema upotrebom digitalnih aparata. Neki uređaji za digitalno pčelarstvo nude mogućnost praćenja lokacije košnice upotrebom GPS-a. Na ovaj način kao i kod mobilnog telefona, u svakom trenutku pčelar može znati gdje se nalazi njegova košnica.

IMA I PROBLEMA

Pomenuti uređaji svakako nijesu savršeni i oni imaju pozitivne i negativne karakteristike. Jednu od problematičkih komponenti predstavlja i baterija na uređajima, koja se mora u toku sezone i do pet puta dopunjavati ili mijenjati, a da kod pojedinih modela tokom zime mora se u potpunosti ukloniti kako ne bi stradala na niskim temperaturama. Drugi izazov predstavlja način komunikacije sa uređajem. Naime, kod velike većine uređaja neophodno je da se u njega ubaci SIM kartica sa brojem telefona, i na taj način podaci bi se očitavali SMS porukom. Međutim taj broj telefona je vezan za nekog od operatera i dešava se da prilikom selidbe na lokaciji nema signala tog operatera. U tom slučaju treba zamijeniti karticu da bi vaga funkcionisala. Isto tako treba stalno dopunjavati kredit na kartici jer pojedini pčelari troše dosta impulsa mjesečno po košnici. Često se dešava da u trenutku kada su im potrebni podaci sa uređaja SMS poruka ne stiže jer nema kredita. Takođe neki pčelari ističu da im nije problem da uporede podatke iz SMS poruka za zadnjih par dana, ali sve duže od toga predstavlja im problem. Iz tog razloga poželjno je sve podatke iz SMS poruka prepisati u svesku kako bi bilo preglednije, ili napraviti kompjuterske tabele sa kompletnom statistikom.

B.K.

ZA DUG VIJEK MED JE PRAVI LIJEK

Bitka na Grahovu, koja se dogodila 1836. godine je prethodila mnogo čuvenijem boju koji je bio mnogo manjih razmjera od onog 22. godine kasnije na Grahovcu. U svakom slučaju, i jedan i drugi događaj pozlatili su biografiju ovog divnog kraja između Cuca, Krivošija, Banjana i Rudina nikšićkih. Zašto ovo pominjemo? Zato što je tačno 94 godine kasnije od prve bitke, ovdje rođen Boško Drašković, jedan od najstarijih crnogorskih pčelara, a isto toliko ljeta na svojim plećima nosio je krepki čiča tokom naše posjete ovoj uglednoj familiji. Da li je ovo samo igra brojki ili nešto trajnije, za sva vremena i buduće naraštaje koji će

rado sa koljena na koljeno prenosi bogatstvo slavne crnogorske istorije i sjećanja na ljude koji su ostavili neizbrisiv trag u nekim drugim mirnodopskim oblastima. Zasigurno Boško pripada toj plejadi uzornih domaćina koji još uvijek sa istom voljom i istim žarom redovno obavlja svakodnevne aktivnosti u pčelinjaku i svoje bogato znanje i iskustvo rado prenosi na mlađe naraštaje. Njegove priče prožete uspomenu još od ranog djetinjstva netremice su, pored autora ovih redova slušali i predsjednik SPOCG Radule Miljanić i pukovnik u penziji Boško Milović, dok su se stopanica Ilinka i snaha Lidija svojski postarale da nas domaćinski dočekaju.

-I pored toga što je Grahovo nudilo mnogo bolje uslove za udoban život od drugih ruralnih mjesta u Crnoj Gori, došlo je do naglog iseljavanja stanovništva sa ovog područja 70 i 80-tih godina prošlog vijeka. Ipak, izgradnjom magistralnog puta Vilusi-Risan dosta njih se i vratilo na svoja ognjišta, jer svi vide perspektivu u plodnoj zemlji, mada ko hoće da radi on može svuda da zasuje rukave, pa bilo to u Grahovu ili nekom drugom mjestu. Ne fali obradive zemlje i vode, a dobar geografski položaj odnosno blizina

JAPANSKA SOFORA

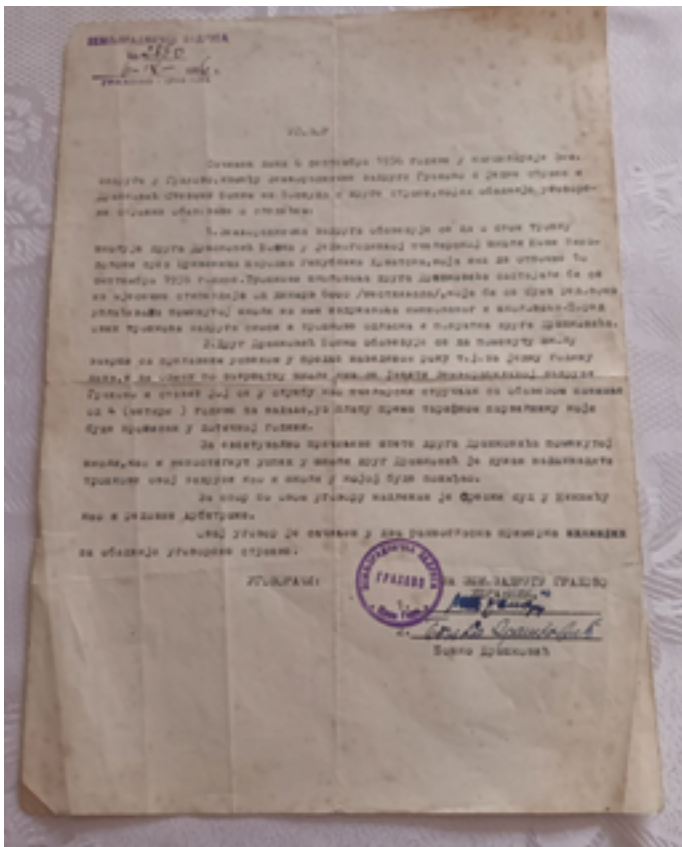
Kada je bilo riječi o paši i lokacijama za razmještaj košnica ili njihovu selidbu na pogodne destinacije koje obiluju medonosnim biljkama, Boško je ispričao jedan zanimljiv detalj koji se odnosi na listopadno drvo iz porodice mahunarki, Naime, prema njegovim kazivanjima poslije Drugog svjetskog rata na Grahovo je stiglo nekoliko sadnica ovog drveta i domaćini su zasađivali japansku sofuru ili japanski bagrem, koji nema trnja kako bi njegovi medonosni cvjetovi namjestili nedostatak polena u bezopasnom periodu, uglavnom od 15. avgusta do kraja septembra.

-Koliko god da je ima, paše za pčele nikad dosta, jer često nam ostaju bez meda pošto nemaju odakle da ga sakupe. Svi znamo da domaći bagrem cvjeta u proljeće pa tako uglavnom zavisi od vremenskih uslova. Samim tim često se dešava da se cvijet bagrema smrzne ili hladno vrijeme onemogućuje pčele da sakupe sve što njegovi cvjetovi nude. Ovo nije slučaj sa soforom, pošto ona cvjeta usred ljeta. Minimum 45 dana svake godine ona nudi svoje žučkaste cvjetove u grozdovima, na ogromnim krošnjama. Pčele posjećuju čak i opale cvjetove sofore na zemlji i sakupljaju dragocjeni nektar. Međutim, takva prednost ove ljekovite i ukrasne biljke kao da nije bila dovoljna našim prohtjevima pa su je nemilosrdno šegali i istrebljivali, istakao je osvjedočeni ljubitelj prirode i zdrave ekološke sredine. Na kraju Boško je napomenuo da bi ova biljka bila od velike koristi pčelarstvu naročito u sadašnjim vremenima kada klimatske promjene štete i utiču na uslove za obnavljanje pčelinjih zajednica, zbog nedostatka polena.

Boke i Primorja, su najbolja garancija da sve što se proizvede može i da se proda. Čak i nove komšije iz dalekih evropskih zemalja, koje je životni put doveo ovdje vide potencijal u poljoprivredi i turizmu. Čovjek koji hoće da stvara, radi i napravi nešto u životu, gdje god da se nalazi on će se potruditi

da sebi obezbijedi dobru egzistenciju. E sada, koliko on vidi taj prirodni potencijal, to zavisi od osobe do osobe. Ja lično mislim da nijesam pogriješio što nijesam pošao trbuhom za kruhom nego sam ostao na dedovini i očevini, da nastavim tradiciju predaka kako bi i potomci znali da cijene naša vjekovna pregnuća, bila je prva lekcija umnog starine koji se pomalo i sa sjetom prisjeća, kako kaže, dobrih starih vremena kada je ova varoš imala opštinu, zemljoradničku zadrugu, mjesnu ambulantu, pogon za preradu malina i konditora, fabriku reznog alata iz Trebinja i brojne zanatske radnje. I nakon lijepog i poučnog uvoda, Boško nas podsjeća da je i kralj Nikola u svoje doba posebnu pažnju pridavao pčelarstvu i težio da se ova djelatnost što više afirmiše u domaćinstvima koja su imala solidne uslove za njegov razvoj.-Slušao sam često priče o prvim pčelarima, a meni

je imalo po kome doći da zavolim najvrjednija bića na planeti. Ljubav prema pčelama sam naslijedio od oca i deda pa se nadam da će se neko i od mojih potomaka posvetiti ovom plemenitom zanimanju. Danas je mnogo lakše pčelariti s obzirom na savremena dostignuća, mada je pitanje da li je i zdravije nego nekad. U moje vrijeme sve do pojave košnica, dubine su bile pravo blago, a i kasnije sam ih redovno obilazio. Bilo je to zlatno doba sve do pojave varoe i drugih bolesti. Čini mi se, ako dobro pamtim 1958. sam iz dvije košnice izvrcao oko 120 kilograma meda, a iz jedne dvomatične sa preko sto hiljada radilica, čak 80 kg. Tada su bile dovoljne i dvije dobre paše pelina i zanovijeti, livadskog bilja da se postignu rekordi, a danas pčele se moraju prihranjivati da bi prezimile, ističe Boško.

ŠKOLA

Samo dvije godine ranije Boško je završio specijalnu pčelarsku školu u hrvatskom Novom Vinodolskom dok su nastavu u drugim gradovima ove nekadašnje jugoslovenske republike pohađali i Luka Šofranac, Vlado Žarić,

Blagutin Backovića koji su kasnije dali značajan i blagotvoran doprinos razvoju crnogorskog pčelarstva. Boško je položio ispit sa vrlodobrim uspjehom sa svim peticama iz oblasti tehnologije pčelarstva i dobio zvanje „Izučeni pčelar“. Međutim, da bi otišao na školovanje on je morao da potpiše ugovor sa matičnom Zemljoradničkom zadrugom kako bi imao mjesečnu stipendiju i plaćene troškove boravka, s tim da mora završiti u predviđenom roku i potom staviti se u službu svog sreza kao pčelarski stručnjak naredne četiri godine. Iz priloženog svjedočanstva može se vidjeti kakav je čak bio i kakve je ocjene imao iz stručnih predmeta. -Škola je važna, i mene posebno raduje konkretni potez Saveza da pokrene školu pčelarstva, jer da bi nešto primijenio u praksi čovjek mora biti i teoretski potkovan. Valjda nemamo dilemu da su osnovni faktori koji direktno utiču na pčelarstvo znanje i nauka, zdrava i jaka pčelinja društva i dobra paša. Ukoliko samo jedan zakaže sav trud je uzaludan. Sa stanovišta osavremenjavanja ove lijepe grane poljoprivrede, sigurno da je lakše pčelariti, međutim kada je tehnologija umiješala prste, mogu

slobodno reći u košnice, sve je više bolesti i šverca falsifikovanog meda. Ako se tome dodaju i velika zagađenja prirodnih staništa, zemlje i vazduha onda sve manje ostaje prostora za ono pravo i pošteno pčelarenje. Priznali to ili ne, med nije što je nekad bio. Na sreću više je onih pčelara koji se trude da kvalitetom nadomjeste kvantitet i svojim mušterijama ponude proizvod koji je i hrana i lijek. Zato savjetujem, naročito one mlađe koji žele da se ozbiljno posvete pčelarstvu da svaki trenutak iskoriste ili među košnicama ili uz stručnu literaturu. Samo onaj koji se iz ljubavi druži sa pčelama može da uspije u ovom interesantnom i veoma zahtjevnom zanatu koji ne trpi bilo kakve improvizacije. Ne kaže se slučajno „Traži med kod pčelara, a ne kod medara“. Pčelarstvo je i razonoda i odmor za dušu, još jedna je lekcija našeg svestranog sagovornika kome bi i danas bastalo da bude za katedrom.

ZA USPOMENU

Kako više nije u mogućnosti da kao nekad gazduje sa preko 80 društava, Boško trenutno ima oko tridesetak LR i DB košnica koje su raspoređene u dvo-

rištu i na obližnjoj kosini u neposrednoj blizini porodične kuće. Njegovih ruku djela lako je zapaziti jer je oduvijek bio majstor svog zanata, a jedan od korisnih izuma je i pojilica koju je isklesao u stijeni kao i pomoćni objekat za smještaj opreme i pribora. Ovom prilikom predsjednik SPOCG Radule Miljanić je u znak sjećanja na susret u junačkom Grahovu i gostoprimstvo porodice Drašković poklonio Bošku monografiju „Atlas medonosnih biljaka Crne Gore” i primjerak našeg časopisa „Pčelarstvo”, u kojem se spominje i njegovo ime u tekstu o velikom jubileju i proslavi 90. godina pčelarstva na Cetinju. Tako smo se rastali od uzornog domaćinstva Drašković koje odiše slogom i uzajamnim poštovanjem uz obostrane želje da se ponovo vidimo u zdravlju i veselju i uz konstataciju da je za dug vijek, med pravi lijek!

B.K.

NIKŠIČKI PČELARI NE ZABORAVLJAJU NAJMLAĐE SUGRAĐANE

SLATKI POKLONI NA OBOSTRANU RADOST

učesnike Dnevnog centra, koji su sa osmijehom dočekali goste. - U kraćem druženju osjetila se pozitivna energija štićenika Dnevnog centra i zadovoljstvo našom posjetom. Nijesmo mogli, i pored loših prinosa meda odustati od ove tradicionalne aktivnosti. Ovo je naša humanitarna donacija jednoj značajnoj ustanovi, koju ništa ne može prekinuti, rekao je tom prilikom Vojin Đukanović. Direktor Dnevnog centra Radovan Dragnić zahvalio se nikšićkim pčelarima na donaciji humanog tipa, naglašavajući da ih pčelari po tradiciji već godinama ne zaboravljaju. -Kod djece svaka pažnja izaziva posebno zadovoljstvo i radost. Nadam se da će ovakve i slične humanitarne aktivnosti nikšićkih pčelara biti nastavljene i u budućnosti, uvjeren je Dragnić. U znak sjećanja na ovaj susret djeca su na rastanku donatorima uručili svoje ručno rađene poklone.

Već je preraslo u tradiciju, da nikšićki pčelari svake godine posjete Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju, i uruče im najslađe poklone. Tako su i ovoga puta uoči novogodišnjih praznika, predsjednik Skupštine Vojin Đukanović i sekretar društva Ratko Aleksic uručili 30 tegli naj-

kvalitetnijeg meda, prikupljenih od vrijednih domaćina koji su uvijek raspoloženi za humanitarne aktivnosti, a posebno kada se radi o najmlađima. Bio je to dirljiv susret već starih prijatelja i drugara. Pažnja koja nije zaboravljena i pored izuzetno loše pčelarske godine, učinila je srećnim sve

PO „NIKŠIČ“

IN MEMORIAM

VELJKO BURZANOVIĆ

Iznenada je u 70. godini preminuo uzorni član našeg udruženja Veljko Burzanović. Njegovom smrću porodica je izgubila čvrst oslonac, a Pčelarsko udruženje Podgorice dobrog druga i prijatelja. Pamtićemo njegov vedri duh i druželjubivost. Nećemo prepustiti zaboravu njegovu plemenitu dušu i prijatne susrete koji su nam ostali u dragom sjećanju. Počivaj u miru, i neka ti je vječna slava i hvala.

UDRUŽENJE PČELARA
PODGORICE

MILO VUKČEVIĆ

Napustio nas je dobar čovjek, veliki ljubitelj i poznavalac pčelarstva, bivši član UO našeg udruženja Milo Vukčević. Svjesni da smo tvojim odlaskom izgubili velikog druga, prijatelja i pčelara, ipak nas tješi istina da smo kroz zajednički rad od tebe mnogo naučili. Tvoja posvećenost aktivnostima na unapređenju pčelarstva, tvoja iskrena želja da odnosi među ljudima budu bolji i veliki trud koji si uložio na razvoju i unapređenju udruženja ostaće nam u lijepom sjećanju. Počivaj u miru i neka ti je vječna slava i hvala.

UDRUŽENJE PČELARA
PODGORICE

VLATKO PILETIĆ

Poslije kraće bolesti preminuo je član našeg udruženja Vlatko Piletić. Vlatko se dugo bavio pčelarstvom i od prvog dana je bio naš redovan član. Ostali smo bez dobrog, pouzdanog i velikodušnog prijatelja. Pčelario je na svojim rodnim Vešištima kod Bioča i na Veruši gdje je rado išao. Pčelarsko udruženje Podgorice se sa tugom oprašta od svog dugogodišnjeg člana i vrijednog domaćina, koji je za vrijeme časnog i poštenog života bio maksimalno posvećen porodici, pčelarstvu, radnim zadacima i društvenoj zajednici uopšte.

Neka mu je vječna slava i hvala.
UDRUŽENJE PČELARA
PODGORICE

MALI OGLASI

Prodajem dva homogenizatora sa mješačima od po 800 litara. Jedan je sa motorom i reduktorom, a drugi bez. Postolje je od inoxa. Cijena 4100 eura. Napomena: mogu se kupiti i pojedinačno, a cijena u tom slučaju je po dogovoru. Kontakt telefon za sve informacije je 068024339
Prodajem 40 društava DB košnica, 12-ramne po 140 eura. Za sve informacije obratiti se na broj telefona 069 088 445 (Nikšić).

*
Prodajem povoljno ramove nove đerzonke sa satnom osnovom. Vesko Novović, tel. 067 387 525

*
Prodajem korišćene šestoramne nukleuse LR i oplodnjake LR. Risto Borović tel. 067 634 560

*
Prodajem pčele na ramovima, nukleuse, kompletna društva i prirodne rojeve sa grane. 067455787

kuća meda
www.kucameda.me

SOJA PROTEIN

pogača za pčele

preporučuje se kao dodatak ishrani pčela u periodu sezonskog nedostatka polena

SOJA PROTEIN INVERTNI SIRUP

Sastav: glukoza, fruktoza, saharoza, invertni sirup i soja.

Kontrolu kvaliteta vrši:
Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore

Rok trajanja: 6 mjeseci.
Čuvati na suvom mjestu.

Datum proizvodnje: Utisnut na kutiji.

Proizvodi: KUĆA MEDA d.o.o.
Grbe bb, 81412 Spuž-Danilovgrad, Crna Gora

Kontakt tel.: +382 68 844 333
E-mail: kucamedacg@gmail.com
www.kucameda.me

Partner: Savez pčelarskih organizacija Crne Gore
Grbe bb, 81412 Spuž-Danilovgrad, Crna Gora
E-mail: spocg@t-com.me

HACCP

1 KG

Proizvodnja pogača u Kući meda obavlja se u registrovanom objektu, broj rešenja Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove: 060-323/16-0306-366/3.

Trenutno se proizvode tri vrste pogača i to:
KLASIK, IMUNO AKTIV I SOJA PROTEIN.

Osnova za proizvodnju pogača je šećer i invertni sirup. Šećer se melje u turbinskim mlinu koji daje izuzetno fine kristale.

Komponenta koja se dodaje u sve tri vrste pogača je pšenično brašno u koncentraciji do 2% u cilju boljeg sjedinjavanja i vezivanja smjese.

Vaše komentare, primjedbe i sugestije možete nam poslati na E-mail:
kucamedacg@gmail.com

kuća meda
www.kucameda.me

IMUNO AKTIV

pogača za pčele

za bolji razvoj pčelinjeg društva

PROBIOTIK
B+
B+
B+

Sastav: glukoza, fruktoza, saharoza, invertni sirup, probiotik, pšenične mekinje, pivski kvasac, eterično ulje i cimet.

Kontrolu kvaliteta vrši:
Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore

Rok trajanja: 6 mjeseci.
Čuvati na suvom mjestu.

Datum proizvodnje: Utisnut na kutiji.

Proizvodi: KUĆA MEDA d.o.o.
Grbe bb, 81412 Spuž-Danilovgrad, Crna Gora

Kontakt tel.: +382 68 844 333
E-mail: kucamedacg@gmail.com
www.kucameda.me

Partner: Savez pčelarskih organizacija Crne Gore
Grbe bb, 81412 Spuž-Danilovgrad, Crna Gora
E-mail: spocg@t-com.me

HACCP

1 KG

kuća meda
www.kucameda.me

KLASIK

pogača za pčele

Sastav: glukoza, fruktoza, saharoza, invertni sirup

Kontrolu kvaliteta vrši:
Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore

Rok trajanja: 6 mjeseci.
Čuvati na suvom mjestu.

Datum proizvodnje: Utisnut na kutiji.

Proizvodi: KUĆA MEDA d.o.o.
Grbe bb, 81412 Spuž-Danilovgrad, Crna Gora

Kontakt tel.: +382 68 844 333
E-mail: kucamedacg@gmail.com
www.kucameda.me

Partner: Savez pčelarskih organizacija Crne Gore
Grbe bb, 81412 Spuž-Danilovgrad, Crna Gora
E-mail: spocg@t-com.me

HACCP

1 KG

Prija
svim
čulima...

Bom
kafa
najboljeg
ukusa i mirisa.

Proizvodi:
Balkan Group Montenegro
81 206 Podgorica